

د ۱.۱ ج د لوړو زده کړو وزارت

جهان پوهنتون

د حقوقو او سياسي علومو پوهنځی

اداري او ديپلوماسي خانگه

پوهنتون جهان
JAHAN UNIVERSITY

د ليسانس دورې پايليك

په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ديپلوماتيکي
مصونيتونو مقایسوي خپره
Ketabton.com

بشپړونکی: شاد الرحمن «خاځی»

لارښوداستاد: برکت الله «آریوبی»

کره کوونکی: نعمت الله «صافی»

الحمد لله
البرحمين

ډالی

د څیړنې معنوي ارزښت تر ټولو د مخه خپل پلار جان، گرانی مورجانې او ټولې قدرمنې کورنۍ ته چې د زده کړو په بهیر کې په ځانگړې توگه څلورکلنې تحصیلي دوره کې را سره زښته زیاته مرسته کړې. او همدا رنگه قدرمنو ښوونکو د پوهې د ډگر ټولو هستیو او د هیواد د خپلواکۍ د لارې اتلانو او شهیدانو ته په پوره اخلاص ډالی کوم.

منلیک

الحمدلله د لایزال رب څخه ډیر شکر آداء کوم چې د دې څیړنې د ترسره کولو توان را کړ. او درود دې وي د بشریت پر ستر لارښود حضرت محمد (ﷺ) او دهغه په لارویانو چې د خپلو ځاني او مالي قربانیو سره یې د بشریت د ژغورلو لپاره د قلم اساس کینېدو. همدا رنگه د کورنۍ له ټولو غړو د پوهنتون له محترم ریاست د رهبرۍ له غړو د لیسانس دورې د پایلیکونو له چارواکو د جهان پوهنتون له قدرمنو ښوونکو په ځانگړې ډول له ځوان تاند پیاوړي ښاغلی استاد برکت الله «آریوبی» څخه نړۍ مننه چې په دې څیړنه کې یې را سره نه سترې کیدونکې هڅې وکړې چې په پایله کې د دې پایلیک په لیکنه بریالی شوم یو ځل بیا ترې نړۍ مننه کوم.

لنډيز

د مصؤنيتونو څخه مرام هغه امتيازات دي، چې په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي استازو ته ورکول شوي. هغه ډول مصؤنيتونه چې ۱۹۶۱ ژمنليک پر اساس منوونکي هيواد يې بهرنې دولت ته ورکوي ترڅو بهرنې نمايندگان وکولاي شي خپلې دندې په ښه صورت پرته له کومې ستونزې ترسره کړي. په اسلام او نړيوو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصؤنيتونه کوم دي؟ په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصؤنيتونو ډولونه کوم دي؟ او په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصؤنيتونو حدود کوم؟ د دوغو پوښتنو لپاره احتمالي فرضيې مطرح کيږي. په اسلام او نړيوالو حقوقو مصؤنيتونه يو اصل په توگه پېژندلي دي؛ د دوي د ډيپلوماتانوځان، کورنۍ، مال، اسنادو او ليکنو نقلیه وسايل او نور. وسايل نه پلټل کېږي او د پوره مصؤنيتونو څخه برخمن دي او د هيڅوک د داخليدو اوتيري حق نه لري. او په منوونکي هيواد له هر ډول تيري څخه مصؤن دي؛ وسايل نه پلټل کېږي او د پوره مصؤنيتونو څخه برخمن دي او د هيڅوک د داخليدو اوتيري حق نه لري. او په منوونکي هيواد له هر ډول تيري څخه مصؤن دي او په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مامورينو هغه کړنې محدود وې چې د منوونکي هيواد د گټو پر ضد وي؛ يا د د منوونکي هيواد په کورنيو چارو کې لاسوهنه، يا د منوونکي هيواد ارزښتونو ته احترام نه درلودل، په اسلام کې مېنډ له قرآن، سنت او نبوي حديثونه دي. او د حقوقو مېنډ يې عبارت دي له نړيوال عرف، نزاکتونه، دولتونو ترمنځ منل شوي اصلولونه او ۱۹۶۱ ژمنليک. د دې څيړنې کې توصيفي اوتحليلي طريقوڅخه گټه اخيستل شوي ده. د معلوماتو او اطلاعاتو د جمع کولو په روش کې، د کتابونو، علمي مقالو و انټرنېټ روش څخه گټه اخيستل شوي دي. په اسلام او نړيوالو حقوقو کې پرتليز بحث په دې موضوع باندې ندې شوې مور تر ډيره بريده پرتليزه بحث لاندې نيولې دي. په موضوع کې څو منابعو څخه گټه پورته شوي. د بيلگې په ډول: اسلام و حقوق ډيپلوماتيک ليکوال محمد پوراميني، احمد جواد صدر ډيپلوماتيک او کونسلې حقوق، نړيوال عمومي حقوق محمد رضا بيگدلي او داسي نورو منابعو څخه گټه اخيستل شوي دي.

بنسټې توري: ډيپلوماتيک مصؤنيتونه، اسلام، نړيوال حقوق، قضايې مصؤنيت، مدني مصؤنيت، تړونونه.

لړلیک

<u>پاڼه</u>	<u>عنوان</u>
۱.....	د موضوع طرح کول
۲.....	الف) د مسلې بيان
۳.....	ب) څيړنې موخه
۳.....	ج) د څيړنې اړتيا
۳.....	د) د څيړنې پوښتنې
۳.....	۱. اصلي پوښتنه
۳.....	۲. فرعي پوښتنې
۳.....	ه) د څيړنې فرضيې
۳.....	۱. اصلي فرضيه
۴.....	۲. فرعي فرضيې
۴.....	و) د څيړنې روش
۴.....	ز) د څيړنې مخينه
۵.....	ح) د څيړنې نوښت
۵.....	ط) د څيړنې جوړښت (سازماندهي)
۵.....	ی) د څيړنې خنډونه

لومړی څپرکی مفاهيم او کليات

۷.....	لومړی مبحث-مفاهيم
۷.....	لومړی مطلب- مفهوم پيژندنه
۷.....	لومړی جز- د مصونيت پيژندنه
۷.....	الف - د مصونيت پيژندنه

- ب - په اسلام کې د ډیپلوماتیکي مصونیت لغوي پیژندنه ۸
- ج - په اسلام کې د ډیپلوماتیکي مصونیت اصطلاحی پیژندنه ۸
- دوهم جز- په نړیوالو حقوقو کې مصونیت لغوی او اصطلاحی پیژندنه ۱۱
- الف - د مصونیت لغوی پیژندنه پیژندنه په نړیوالو حقوقو کې ۱۱
- ب) د مصونیت اصطلاحی پیژندنه په نړیوالو حقوقو کې ۱۱
- دوهم- مطلب ۱۲
- لومړی جز - د ډیپلومات پیژندنه ۱۲
- الف) د ډیپلومات دندې ۱۳
- ب) د ډیپلومات ځانگړتیاوې ۱۴
- دوهم جز- د نړیوالو حقوقو پیژندنه ۱۴
- دریم جز- د اسلام پیژندنه ۱۵
- دوهم مبحث - کلیات ۱۶
- لومړی مطلب- په اسلام کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو تاریخچه او مبنا ۱۶
- لومړی جز- په اسلام کې ډیپلوماتیک مصونیتونو تاریخچه ۱۷
- الف- د نړۍ پاچاهانو ته د پیغمبر علیه السلام لیکونه اوسفیران لیرل ۱۸
- ب- د خلفاء راشدینو سفارتي او ډیپلوماتیکي کړنې ۱۹
- ج- د اسلامي فقهاوو په اند سفارت او ډیپلوماسي ۱۹
- دوهم جز- په اسلام کې ډیپلوماتیکي مصونیتونو مبنا ۲۰
- دوهمه مطلب- په نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیک مصونیتونو تاریخچه او مبنا ۲۴
- لومړی جز- په نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصونیتونو تاریخچه ۲۴
- الف- پخواني یونان ۲۵
- ب - پخواني او روم ۲۵
- دوهم جز- په نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصونیتونو مبنا ۲۹
- الف- د نمایندګۍ نظریه ۲۹

- ب - له قلمروڅخه د بیرونیت نظریه (خارج الممکتی) ۳۲
- ج- د خدمت د مصلحت نظریه ۳۴
- د) د متقابل چلن نظریه ۳۵

دوهم څپرکی

په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصونیتونونه (تحلیل او تجزیه)

- لومړی مبحث - په اسلام او نړیوالو حقوقو کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو ۳۹
- لومړي مطلب- د ډیپلوماتیکي مامورینو مصونیتونه ۳۹
- لومړي جز- په اسلام کې د ډیپلوماتیکي مامورینو مصونیت ۳۹
- الف - جزائي مصونیت (خونديتوب) ۴۲
- ب - مدني او اداري مصونیت (خونديتوب) ۴۳
- دوهم جز- د ډیپلوماتیکي مامورانو مصونیت په نړیوالو حقوقو کې ۴۳
- الف- د ډیپلوماتیکي مامورینو شخصي خونديتوب ۴۴
- ب- د ډیپلوماتیکي مامورینو د کورنیو مصونیت (خونديتوب) ۴۶
- ج- د ډیپلوماتیکي اسنادواو لیکنو مصونیت (خونديتوب) ۴۷
- دوهم مطلب- د ډیپلوماتیکي اماکنو (ځایونو) مصونیتونو څپرک په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ۵۴
- لومړی جز- ډیپلوماتیکي ځایونه (اماکن) خونديتوب ۵۴
- دوهم جز- ډیپلوماتیکي ماموریت ځایونو خونديتوب ۵۵
- دوهم مبحث- په اسلام او نړیوالو حقوقو کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو حدود ۵۸
- لومړی مطلب - په اسلام کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو حدود ۵۸
- لومړی جز- مدني مصونیتونو حدود ۵۸
- دوهم جز- قضایي مصونیتونو حدود ۶۱
- دوهم مطلب - په نړیوالو حقوقو کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو حدود ۶۲
- لومړی جز- په نړیوالو حقوقو کې د ډیپلوماتیکي مصونیتونو قضایي حدود ۶۲
- ب د ارث په اړه دعوي ۶۲

- ج - د يو ازاد فعاليت په اړه دعوا ٦٣
- دوهم جز - په نړيوالو حقوقو د ډيپلوماتيکي مدني مصونيتونو حدود ٦٣
- پايله اخيسته ٦٥
- اخيستني ٦٧

د موضوع طرح کول

الف) د مسلې بيان

د مصونیتونو څخه مرام هغه امتیازات دي، چې په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکو استازو ته ورکول شوي. هغه ډول مصونیتونه چې د ۱۹۶۱ ژمنلیک پر اساس منوونکي هیواد یې بهرنې دولت ته ورکوي ترڅو بهرنې نمایندگان وکولای شي خپلې دندې په ښه صورت پرته له کومې ستونزې ترسره کړي. هغه ډیپلوماتیکي استازو ته ورکړل شوي مصونیتونه دي؛ چې ډیپلوماتیک مامورین په ټولو هیوادونو کې د امتیازاتو درلودونکي دي اودا امتیازات دوی د نورو وگړو په پرتله د ځانگړي مقام څخه برخمن کوي. دغه امتیاز د ټولو ډیپلوماتانو لپاره مهم او غټ امتیاز دي چې دوي ته په واک کې ورکړل شوي دي، ترڅو وکولای شي خپلې دندې په خپلواکه توگه پرته د کومې ستونزې او فشار څخه ترسره کړي. په ټولیز ډول مصونیت په دې مانا چې لرونکي یې د منوونکي دولت د مامورینو او قانون له تعقیب څخه په امان کې اوسي. یا په بل ډول د منوونکي هیواد قانون او هغه مامورین چې قانون پلي کوي، نشي کولای چې د خوندیتوب لرونکي وگړي تعقیب کړي. یا په بل عبارت خوندیتوب په دې مانا د هغه شخص ځان، حقوق او آزادی تیري ونه شي یا د شخص حقوق تر پښو لاندې نشي اودرنایي ورته وشي. پدې مانا چې دا جازې پرته څوک ور دننه شي. هر ډول تیري د منوونکي هیواد له لور په سفیر، ځان، مال، کورنۍ اوسفارت باندي منع گڼل شوي او هیڅوک حق د داخلیدو پرته له اجازې نشي کولای سفارتځي ته ور دننه شي. که چیري ډیپلوماتیک استازي په داسې کړنولاس پوري کړي یا د منوونکي هیواد په کورنیو چارو کې لاسوهنه وشي. نو نامطلوب عناصر منځته راځي په دغه صورت کې منوونکي هیواد د استوونکي هیواد بهرنیو چارو اطلاع ورکوي.

چې نوموړې سفیر یا استازي په دې تور باندي تورن شوی اواستوونکی هیواد کولای شي نوموړې شخص وزارت محکمه کړي؛ هو منوونکي هیواد نشي کولای نوموړي شخص محکمه او تعقیب کړي. هو که چیري د هیوادنو ترمنځ کوم تړونونه شتون ولري چې، تورن شخص په منوونکي هیواد کې محکمه او تعقیب کړي؛ کولای شي. مصونیت په ځیني وخت نقص (ماتیږي) هم په د بېرنيو اواستمراري حالاتو کې مثلا د اورلگیدو، د جگړې اود جگړې وسیلو د جاسوسي کول د منوونکي دولت پر وړاندې او د سفارتځاني ریئس اجازې پرته ننوتل دغه د مصونیتونو د نقص لامل گرځي. او هیڅوک باید پرته له اجازې دننه شي.

ب) څيړنې موخه

دا څيړنه دلاندو موخو په اساس ترسره شوي ده.

موخه او هدف دغې څيړنې څخه عملي او نظري تحليل دي. دنظري پلوه د علم پرخوالي او د عملي پلوه د سياسيونو او محصلانو توجه ډيپلوماتيک مصونيتونو ته راجلبول دي.

ج) د څيړنې اړتيا

اکثریت څيړني د څو اهدافو پر اساس کيږي، لومړی د ټولني د اړتياوو پوره کولو په اساس دوهم په هغه رشته کې د پوهې پراخوالي پر اساس او دريم دا چې د علمي منابعو د نه شتون د منځه وړلو پر اساس؛ دغه څيړنه هم د پورتنیو موضوعاتو پر اساس شوي دي.

د) د څيړنې پوښتنې

په دې څيړنې کې (په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو مقاييسوي څيړنه) اصلي او فرعي پوښتنې په نظر کې نيول شوي چې په لاندې په لاندې ډول بيانېږي.

۱. اصلي پوښتنه

په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونه کوم دي؟

۲. فرعي پوښتنې

۱) پ ه اسلام اونړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو ډولونه کوم دي؟

۲) په اسلام اونړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو حدود او مبنا څه ده؟

ه) د څيړنې فرضيې

په دې څيړنه (په اسلام او نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو مقاييسوي څيړنه) احتمالي ځوابونه (فرضيې) په نظر کې نيول شوي چې د څيړنې په لړۍ کې به ځواب شي.

۱. اصلي فرضيه

په اسلام او نړيوالو حقوقو مصونيتونه يو اصل په توگه پېژندلی دي؛ د دوي د ډيپلوماتانو ځان، کورنۍ، مال، اسنادو او ليکنو نقلیه وسايل او نور. وسايل نه پلټل کېږي او د پوره

مصؤنیتونو څخه برخمن دي او د هېڅوک د داخلیدو اوتیري حق نه لري. او په منوونکي هیواد له هر ډول تیري څخه مصؤن دي.

۲. فرعي فرضیې

(۱) په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصؤنیتونه عبارت دي له: سیاسي، مدني اوقضایی څخه دي؛ او هېڅوک د تیري او نقصولو حق نه لري. ډیپلوماتیکي مامورینو ځایونو، کورنیو، لیکنو او اسنادو مصؤن دي.

(۲) په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مامورینو هغه کړنې محدود وې چې د منوونکي هیواد د گټو پرضد وي؛ یا د د منوونکي هیواد په کورنیو چارو کې لاسوهنه، یا دمنوونکي هېواد ارزښتونو ته احترام نه درلودل، په اسلام کې میناء له قرآن، سنت او نبوي حدیثونه دي. او د حقوقو میناء یې عبارت دي له نړیوال عرف ، نزاکتونه ، دولتونو ترمنځ منل شوي اصلولونه او ۱۹۶۱ ژمنلیک.

(و) د څیړنې روش

په دې څیړنه کې هڅه شوې چې له کڼو را ټولو شوی منابع څخه د موضوع سره سم له معتبرو اخځلیکونو څخه گټه واخیستل شي که څه هم په پښتو ژبه د منابع له کمښت سره مخ و. خو کتابونو، مقالو، لکچرنوټونو او انټرنیټي سایټونو ته په ورتگ سره مو د پام وړ معلومات راټول او د کتابتونې، تحلیلي او توصیفي میتود په رڼا کې مو د پایلیک جوړولو دوه گینه روش کې ځای پرځای کړي. او د اخځلیکونو په برخه کې مو له نړیوال اکاډمیک سیستم څخه گټه پورته کړې ده.

(ز) د څیړنې مخینه

په اسلام او نړیوالو حقوقو کې پرتلیز بحث په دې موضوع باندې ؛ ندې شوې مور تر ډیره بریده پرتلیزه بحث لاندې نیولې دي. په موضوع کې څو منابعو څخه گټه پورته شوی. د بیلگې په ډول: اسلام و حقوق ډیپلوماتیک لیکوال محمد پورامیني، احمد جواد صدر ډیپلوماتیک او کونسلې حقوق، نړیوال عمومي حقوق محمد رضا بیگدلي او داسي نورو منابعو څخه گټه اخیستل شوی ده.

ح) د څیړنې نوښت

پخوا به څیړنې پراگنده او کودنگ کیدلې. دغه څیړنه په دو دویې (دوه گونې) سیستم باندي ترتیب شوي دي؛ دا چې لوستونکي وکولای شي په اساني سره د یوې واحدې منبع په حیث معلوماتو او اطلاعاتو ته لاس رسي پیدا کړي.

ط) د څیړنې جوړښت (سازماندهي)

په پورتنۍ څیړنه په دوو څپرکو ویشل شوی او هر فصل په دوو مبحثونو، هر مبحث په دوو ویناوو اوهره وینا حد اقل دوجزونه لري. په لومړي فصل کې مفاهیم او کلیات تعریف، مبنا اوتاریخچه په کي بحث شوي دي اودوهم څپرکي کي د مصونیتونه په اسلام او نړیوالو حقوقو کي تحلیلي او مقایسوي څیزیز بحث شوي دي.

ی) د څیړنې خنډونه

د ډیرو نورو څیړنو په شان په نوموړي څیړنه کي هم له بیلابیلو ستونزو سره مخ شوم. ملي ژبو د معتبرو کتابونو، رسالو او مقالو نه شتون، د وخت کموالي او هره لڅظه ځانې اومالي خطرستونزي وي هو بیاموهم دغوستونزوسره سره کونښنې کړي؛ د معتبرو اوعلمي منابعو څخه گټه واخلو او وکولای شو خپله څیړنه علمي اومعتبره کړو.

لومړی څپرکی مفاهیم او کلیات

په لومړۍ فصل کې په ډیپلوماتیکي مصونیتونو باندې بحث شوی دی او دغه فصل په دوو مبحثونو او دوو مطلبونو باندې ویشل شوی او هر مبحث په دوه مطلبونو ویشل شوی او هره مطلب په دوه یا د هغې څخه په ډیرو جزونو باندې ویشل شوی دي په لومړي مبحث کې مفاهیم او په دوهم مبحث کې کلیات د بحث لاندې نیول شوي دي.

لومړی مبحث- مفاهیم

د مونوگراف لومړی مبحث په دوو مطلبونو باندې ویشل شوی دی؛ او هره مطلب بیا په بیلابیلو جزونو باندې ویشل شوی دی په لومړی مطلب کې، مصونیت پیژندنه، په اسلام او نړیوالو حقوقو کې د مصونیتونو لغوي او اصطلاحي پیژندنه اومفهوم بیان شوی او په دوهمه مطلب کې د ډیپلومات، نړیوال حقوق او اسلام پیژندنه او بیان شوي دي.

لومړی مطلب- مفهوم پیژندنه

مصونیت تعریف او په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصونیتونو لغوی مانا، تعریف او مفهوم بیان شوی. په لومړی جز کې؛ د اسلام له نظره او دوهم جز کې د نړیوالو نظره بیانېږي.

لومړی جز- د مصونیت پیژندنه

د مصونیت اساس لا مخکې د ویانا د ۱۹۶۱ م کال د معاهدې څخه په اووم هجري کال کې د اسلام مقدس دین نړیوالو ته وړاندې کړي دي. البته د ځینو توپيرونو سره لکه د حق العبد په صورت کې د خسارې جبران او نور...

الف - د مصونیت پیژندنه

مصونیت کلمې معنا په فارسي او عربي ژبو کې؛ مصون پاتې کیدل، محفوظ کیدل اوساتل شوي په معنا او راغلې دي. د مصونیت کلمې مانا اومفهوم د مصونیت لغت په عربي ژبې نوم مفعول دی، چې د مجرد ثلاثی (صون) په مانا دي، د صون مانا محفوظ، ایمن او مصون په مانا کاریدل او همدارنگه په فارسي ژبې کې جعلی مصدر دی چې، د صون څخه اخیستل شوي دي. یعنې په دې مانا چې هر ډول تعرض او تجاوز څخه په امان کیدل دي او مصونیت لرونکي اشخاص د قانون تعقیب او د دولت له مامورین په امان کی دي؛ او یا په بل ډول قانون پلي کوونکي مامورین نشي کولای د مصونیت لرونکي

اشخاص تعقيب کړي. د اسلام په مبارک دين کي هم د ډيپلوماتانو سياسي خونديتوب ته اشاره کړي
۱۵د.

ب - په اسلام کې د ډيپلوماتيکي مصونيت لغوي پيژندنه

مصونيت په معنا دې محفوظ او ساتل شوي په معناوو راعلي دي. يعنى د هر ډول تيرى او تجاوز نه امان کيدلو ته مصونيت وايي. الله جل جلاله لومړي سفارت بنسټ ايښودونکي دى. پيغمبران يې د سفيرانو په توگه د خپلو بندگانو د لارښوونې لپاره را ليرلي دي. په همدې دليل د نبوي حکومت کې هم سفارت او استازي د ځانگړي اهميت څخه برخمن ول، او حضرت محمد صلى الله عليه وسلم د حکومت د جوړښت سره سم سفيرانو ليرل او د نورو هيوادونو سفيرانو منلي او مقررول، البته د رسول الله صلى الله عليه وسلم په زماني کي د ډيپلوماتيکي اړيکي او د سفيرانو مقررول موقتي ول او د هغوى مصونيتونه او مزياوي هم دومره پراخه نه وه؛ همدارنگه ډيپلوماسي هغه وسيله وه چې، په اسلامي او غيراسلامي مقاماتو کاروله؛ او د تاريخي کتابونو او متعبرو اسلامي منابعو ته په کتو دغه واقيعت هم روښانه کړي دي؛ چې سفيرانو او ډيپلوماتانو په اسلامي ټولنى کي ځانگړى احترام او آزادي درلوده. پيغمبر عليه السلام د خپل مبارک ژوندانه په دوران کې په لسگونو نمونې پيش کړي دي. چې ، د اسلام په ډيپلوماتيکو حقوقو او اړيکو باندې ښکاره دلايل دي.

د مثال په ډول هغه په مدينه منوره کې د ميشته کيدو څخه وروسته ډير ژر د نړۍ سترو شاهانو او امپراتورانو ته خطونه وليرل چې د اسلامي رياست د خارجي او داخلي سياست خلاصه او دغه نظام کې د گډون دعوت پکي وه.

ج - په اسلام کې د ډيپلوماتيکي مصونيت اصطلاحي پيژندنه

مصونيت په ايمان کې يا په امان کې دي. ايمان په مسلمان پورې مربوط کيږي، او امان له غيرمسلمانانو څخه. نمايندگانو يا استازو په فقه کې د امان تر عنوان لاندي جهاد کتاب کې بررسى شوي دي. (امان) هغه حق دي، چې لرونکې د تعرض څخه مصون دي. په اسلام کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو اصطلاحي تعريف، لکه څرنگه چې د اسلام مبارک دين وړانگو د بشري ژوندانه هره برخه روښانه کړي، پرهمدې بنسټ يې ډيپلوماسي او ډيپلوماتيکي کړنې هم د پامه نه دي غورځولي او د ډيپلوماسي لپاره

-پوراميني، محمد حسين. اسلام و حقوق ډيپلوماتيک. تهران سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انساني دانش گاه علوم اسلامي ۱۴۲ص. ۱

بی روښانه اصول او تگلاري ټاکلي. تر ټولو ښه بیلگه یی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دورې د ډیپلوماسی ده. د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ډیپلوماسی بنسټیزه موخه د اسلامي امت د ملي گټو ساتل وه.

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په دوره کې ډیپلوماسی په خپله د ده لخوا د اسلامي اصولو په چوکاټ کې ترسره کوله. د نوموړي وخت د شرایطو او غوښتنو سره سمه رهبري کوله. اسلام سیاسي استازو او سفیرانو ته د بیلا بیلو اړخونو نه خونديتوبونه، خوندي ځای ورکولو، مناسب احترام کولو او پالو مسوولست پرغاړه اخیستی، که څه هم دوی له مسلمانانو سره ناوړه چلن هم کوو، اود دې لپاره چې ترڅو د اوگړي خپلې دندې په ښه توگه ترسره کړي اود نړۍ د سوکالی او ارامۍ لامل وگرځي همدا خبره د سورتی توبی آیت کې ذکر شوي دی (وان احدمن المشرکین استجارک فاجرہ حتی یسمع کلام الله ثم ابلغه مامنه ذلک بانهم قوم لا یعلمون) ژباړه: که چیری له مشرکینو څخه یوکس له تا نه پناه وغواړی، نو پناه وکړه هغه ته، ترڅو واورى کلام د الله جل جلاله اوبیا ترامن ځای پوری ورسوه اودا له دې وجهی دوی داسی قوم دی [نه پوهیږي]. ۱۰ ابن کثیر رحمته الله دپورتنی آیت شریف په تفسیر وایی: ((که چیری یوکس دارالحرب څخه د ډیپلوماتیکو دندو ترسره کولو لپاره او سوداگریود سولې د کولو، جگړې د بندولو، جزیی ورکولویا نورو ورته کارونو په موخه ادارا لاسلام ته راشي اود مسلمانانود واکمن یا دهغه مرستیال څخه پناه وغواړی. نو ترڅو چې دارا لاسلام کې پاتي وي او خپل هیواد ته گرځیدلی نه وي، هغه ته پناه ورکول کیږي)). د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دقولي اوفعلي سنتو څخه هم د سفیرانو د خونديتوب موضوع ثابتیږي.

د بیلگې په توگه پیغمبر (علیه وسلم) د مسلمه کذاب استازي ونه وژل. بیلکې ورته ویی فرمایل: (لوکنت قلاتا رسولا لقتلتکما) یعنی که چیری ما استازي وژلای نوتاسو دواړه به مې قتل کړي وای. د ټولو فقهاوو په دې اتفاق دي چې سفیرانو او هیئتونو ته د پناه او خونديتوب ورکول روا دي اوسیاسي استازي بیا د پناه د ترپورته هم اسلامي خاورې ته د راتللو اجازه لري. ۲

- د ابن کثیر تفسیر ۲ ټوک ۳۳ مخ، د البابی الحلبي چاپ. ۱
- شرح السیر الکبیر، لومړی ټوک، ۱۹۹ مخ کتاب الخراج، ابو یوسف، ۱۸۸ مخ ۲

الف- په ټوليز ډول خپله رسول الله صلى عليه وسلم ۱ په خپل مبارک ژوند کې د نورو قومونو، شاهانواو نمايندگانو ته ډالۍ او خونديتوبونه ورکړې دي. د بيلگې په توگه کله چې مسيلمه الکذاب نماينده گانو د رسول الله صلى الله عليه وسلم په مقابل کې سپين سترگې وکړه ؛ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم داسې وفرمايل: (که چيرته خبره داسې نه وي چې سفيرانه وژل کيږي نو ستاسي دواړو گردنونه به مې وهلې وای). همدارنگه چې کله ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه يزيد بن ابی سفیان شام ته د بنديانو د سپارلو لپاره لېږل نو د توصیې په شکل يې ورته وفرمايل: (کله چې د دښمن سفيران درته راغلل نواحترام يې وکړه، ځکه چې دا به ستا لومړنې خيروي چې دوی ته يې رسوی). رسول الله صلى الله عليه وسلم د وفات څخه څو ورځې مخکې د ځينو خاصو وصاياو په ضمن کې د خارجي وفدونو د احترام سپارښتنه کوله او فرمايل به يې: اکرم الوفود. ژباړه: د وفدونو احترام کوئ. پس د سفیرخان، ناموس او د اقامت ځای په اسلام کې مصون دی چې په دې مصونيت کې ورسره هئيت هم شريک دي.

ب- فقهي کتابونو له اړخه ډيپلوماتيکي مصونيت

همدارنگه اسلامي فقهي کتابونو ۲ ډيپلوماتيکو مصونيتونو او مزيانو ته خاصه پاملرنه کړې ده، چې د (کتاب الخراج) له کتاب څخه چې امام ابی يوسف رحمه الله د ماليې اود مالي مسايلو په اړوند ليکلې دي د خورا اهميت او اعتماد څخه برخمن دي، د يو مفهوم په اړولو سره ترې اکتفاء کوو: امام ابويوسف رحمه الله وايي چې که د يو ولايت والي د يو خارجي فرد سره گوري اوځان د کوم پاچا نماينده معرفي کوي او ووايي چې د اسلامي خليفه سره ملاقات لپاره راغلي يم چې د خپل چاپا مکتوب هم ورسره وي او د اموال يې د ډالۍ په حيث راوړي وي. نود دې خبرې تصديق وشي او څوک دې پر ده او دده پر اموالو عرض نه کوي. څوکه اموال يې د تجارت په نيت راوړې وي نو بيا مالیه ترې اخيستل کيږي. همدارنگه سفيران او ورسره هئيت اسلامي هيواد ته پرته له هغو عهدونو څخه داخليدای شي کوم چې يو غيرمسلمان لپاره په اسلامي خاوره کې د اوسيدو لپاره د شريعت له مخې ضروري دی چې هغه امان او بل د ذمې عقد دي.

- بصيرت، ع نبی. ډيپلوماتيک حقوق. سلام خپرندويه ټولنه، جلال آباد ۱۳۹۶مخ ۵۰.

- د پورتنی ماخذ مخ ۵۱.

دوهم جز- په نړيوالو حقوقو کې مصونيت لغوی او اصطلاحی پيژندنه

د عمومي حقوقو د يوې څانگې په توگه، د نړيوالو عمومي حقوقو د مفهوم پيژندنه، چې نن ورځ ورته په لنډيز سره، (نړيوال حقوق) ويل کېږي.

الف - د مصونيت لغوی پيژندنه پيژندنه په نړيوالو حقوقو کې

ډيپلوماتيکي مصونيتونه د حقوقو اصلي مرکز يا هسته ډيپلوماتيکي مصونيتونه جوړ وي او په ډيپلوماتيکي حقوقو کې مهم رول لوبوي نوضروري او لازمي دي چې مانا او مفهوم سره يې آشنا شو. مصونيت کلمه د فارسي حقوقي ادبياتو معادل او ترجمه د انگليسي اويوناني ژبو (immunity) څخه اخيستل شوي مصونيت جعلی مصدر په مانا دي. چې، مانا يې مصون کيدل او خوندي پاتې کيدو په مانا را غلی د کلمې د توپير له پلوه صون مفعول نوم دی، په مانا دې ساتل شوی او د عربي لغت صون مانا په ځای کې وکارول شي د ساتل شوی (محافظت) په مانا دی، په حقوقي مفهوم مصونيت په کلي مانا چې لرونکي اشخاص د قانون تعقيب او د دولت له مامورينو په امان کې دي يا په بل ډول قانون او قانون پلي کوونکي مامورين نشي کولای چې د هغه د درلودونکي اشخاص تعقيب کړي. يوازې ډيپلوماتيکي حقوقي مصونيتونه په مستقيمه توگه پر نړيوالو حقوقو ولاړ دي، د منونکي هيواد حاکميت ته زيان رسوی او ترهمدې عنوان لاندې په هغه هيواد تپل کېږي. خو په مقابل کې ډيپلوماتيکي اميتازات د منونکي هيواد په داخلي حقوقو پوري منصر دي. د هغه ورکړې بشپړ واک لري. البته د نړيوالو نزاکتنو او مقرراتو ځای او حتی نشي کولای په دې اړه نړيوال حقوق له نظره ليري کړي. همدارنگه د رومي مشهور فيلسوف سيسرون د ډيپلوماتيک خونديتوبونو په اړه داسي وايي ((د سفيرانو خونديتوب هم د بشری حقوقو کې او هم په الهي حقوقو کې تضمين شوی، د دولتونو سفيرانو د پاک اومقدس شخصيت درلودونکي دي او د دوی درناوی بايد په ټولو دوستو او دوښمنو هيواد کې وشي)).

ب) د مصونيت اصطلاحی پيژندنه په نړيوالو حقوقو کې

په عمومي نړيوالو حقوقو کې په شخصي توگه ډيپلوماتان اودهغوي داستوگنې اوکارځاي دهغه دولت دمامورينوله تعقيب څخه خوندي دی. چې په هغه هيواد کې دنده ترسره کوي؛ خودغه خونديتوبونه د

-نعیمی، گل احمد. ډيپلوماسی او د مذاکرې فن، نن گارهار- مومندخپرونډيه ټولنه، مخ ۱۳۰، ۱۳۹۴.

بين المللی عرف او عاداتو له مخي رامنځته شوي دي. نه دهيواد د قوانينو له مخي دي. ډيپلوماتيک خوندیتوب د ټولو ډيپلوماتانو لپاره مهم غټ امتیاز دي چې ترڅو دوي وکولای شي خپلې دندې په خپلواکه توگه پرته د کومو ستونزو او فشار څخه ترسره کړي. ډيپلوماتيک مامورين چې د خپل هیواد لخوا په منوونکي هیواد کې د یوسلسه خدمتونه د سرته رسولو لپاره گمارل کېږي. نو د دې هدف لاسته راوړلو لپاره باید نوموړی مامورين یوسلسه تسهیلاتو او استثنایي تضمیناتو څخه برخوادره وي. چې؛ همدغه تضمیناتو او تسهیلاتو ته په ډيپلوماتيک ژبه مصونیتونه وایي. یا پدې معنا چې مصونیتونه عبارت دی له دې څخه چې نوموړی ډيپلومات په منوونکي هیواد کې د امنیتي مامورينو او قانوني تعقیب څخه خلاص دي یا په بل عبارت قانون

او قانون چلوونکي مامورين نشي کولای نوموړي شخص تر تعقیب لاندې ونیسو.

دوهم- مطلب

په دې مطلب کې په لومړي جز کې د ډيپلومات، دوهم جز کې نړيوال حقوق او په دريم جز د اسلام مقدس دين پيژندنه او معنا تر بحث لاندې نيول شوی دي.

لومړی جز - د ډيپلومات پيژندنه

د ډيپلومات کليمه د ډيپلوماسۍ لفظ او اصطلاح ته منسوبېږي. چې خپله ډيپلوماسۍ يوه يوناني کليمه ده چې د (diploma) څخه اخيستل شوی ده. او ډيپلومه هغه رسمي سند ته ويل کېږي چې د هیوادونو د باصلاحیته چارواکو ترمنځ د توافق وروسته یو بل تبادلې کوي چې دغه سند په عین وخت کې یې دغه لوړ پوړي باصلاحیته چارواکو په لاسلیک او مهر باندې هم مزینه شوي وي. چې دغه با صلاحیته لوړ پوړي چارواکي بیا د ډيپلومات په نوم یادېږي. او دغه عمل په نتیجه یعنی مذاکرې پایلې او تړون منځته راوړل همدا عمل ډيپلوماسۍ بلل کېږي. نو بیا د هغه قواعد او مقررات چې دغه عمل لپاره چوکاټ جوړ وي هغې ته ډيپلوماتيک حقوق وایي. د ډيپلومات لپاره بیل بیل تفریفونه وړاندې شوي او څه تفریفونه په لاندې ډول بیان شوي دي.

ډيپلوماتيکي مامورين یا ډيپلوماتان هغه څوک دي، چې د ډيپلوماسۍ چاري پرمخ وړي، یعنی هغه سياسي مامورين چې د ډيپلوماتيکي هنر او ډيپلوماتيکو کړنو پر بنسټ بهرنی سیاست پلی کوي، هغو

ته ډیپلوماتیکي مامورین یا ډیپلوماتان ویل کېږي ۱. د ډیپلوماتانو مهمه دنده په بهرني دولت کي د خپل دولت بهرني سیاست پلي کول دي. یا ډیپلومات هغه شخص ته ویل کېږي چې د یو رسمي دولتي مقام څخه د بهرني سیاست د اجراء کولو لپاره گومارل کېږي. د ډیپلومات لپاره بیلا بیل تعریفونه وړاندې شوي دي. په یو بل تعریف داسي شوی ډیپلومات هغه شخص ته ویل کېږي چې د یو دولت له لوري د دولت یا دولتونو سره د ډیپلوماتیکو چاري پرمخ بیایي.

الف) د ډیپلومات دندې

ډیپلومات په بهرني دولت کي دخپل دولت داستازي په بڼه یو شمیر مهمي او اړینې دندې لري، که څه هم د ډیپلومات دندې په گوته کول یو ستونزمنه خبره ده، خوبیا هم څه نه څه دندې په لاندې ډول دي ۲.

۱- د خپل هیواد د ملي گټو ساتنه:

لکه څرنکه چې دولتونه خپل بهرني سیاستونه د ملي گټو د ستاتلو په موخه ټاکي او ډیپلوماسی بیا د بهرنیو سیاستونو د پلي کولو لپاره هلي او ځلي کوي، له همدې کبله د ملي گټو ساتل د ډیپلومات مهمه او بنسټیزه دنده ده. ډیپلومات ته بنایي چې هره ډیپلوماتیکه او سیاسي لیډنه او غونډه کي د خپل دولت د ملي گټو د ساتلو پربنسټ حرکت وکړي.

۲- د خپل دولت استازیتوب:

په کوربه دولت کي د ډیپلومات دریغ او کرنې دخپل اړوند دولت د استازیتوب په مانا دي، کله چې ډیپلومات په کوربه دولت کي د خپل هیواد د ملي گټي ساتي او دخپل دولت د بهرني سیاست د ټاکلي تگلاري پربنسټ حرکت کوي، دا په دې مانا دي، چې دی د خپل دولت استازی دی او د خپل دولت د بهرني سیاست بنسټیزه تگلاره هم باید د کوربه دولت ته روښانه کړي. ډیپلومات باید د ټولو اړینو وسایلو او امکاناتو په کاروني سره کوربه دولت د خپل هیواد دموخو څخه خبر کړي او د خپل دولت دسیاسی استازي په بڼه چلن ورسره وکړي.

۳- د خبرو او مذاکرو سرته رسول:

- داوری، فرهاد. ډیپلوماتیکي لارښود. مومند خپرندویه ټولنه-جلال آباد ۱۳۹۴مخ ۹۵. ۱
- پورتنی ماخذ مخ ۱۱۹. ۲

لکه څرنگه چې ځینې سیاستپوهان ډیپلوماسۍ ته دخبرو او مذاکري فن وايي له هم همدې کبله د ډیپلومات دا دنده ډیره اړینه ده، مذاکره او خبري د ډیپلوماسۍ د پایښت مهم توکي دي، لکه څرنگه چې هره څانگه او هره پوهنه ځانته ځانگړي وسایل او توکي لري، له همدې کبله مذاکره د ډیپلوماسۍ مهمه وسیله ده.

د ډیپلومات څیراکت او پوهه د مذاکري سرته رسولو کي ښه معلومیري، ترڅو چې ډیپلومات د مذاکري په فن او رازنو پوه نسې ترهغه په نورو دندو کي نسې بریالی کیدای. لکه څرنگه چې مذاکره د دولت د بهرني سیاست د موخو د لاسته راوړلو لپاره ترسره کېږي، له هم دې کبله په مذاکره کې د خپل دولت پرملي گټو او بهرنیو موخو پاندې زیلت ټینگار کېږي.

ب) د ډیپلومات ځانگړتیاوې

د ډیپلوماسۍ پوهانو په آند، چې ډیپلومات باید له جسمي او عقلايي په دواړو اړخونو کې له طبیعي امتیاز او غوراوي څخه برخمن وي. هغه ډیپلومات چې په طبیعي ډول سالم او دښو ځانگړنو لرونکی وي هغه په خپلو دندو کې بریالی وي.

ټولنیزه گروهه پر دې ده چې ډیپلومات باید د ځینو ځانگړنو لکه ریښتنولي، امانت، زړورتیا، پاکوالي، پیاوړي ارادې، روغتیا، هوښیاری، نرمۍ، ښه نیت، هڅاند، پوهه، ښه زړه او ښه چلن لرونکی وي. که چیري د پورتنۍ ځانگړني په یوه شخص کي په طبیعي ډول شتون ولري او بیا هم دخبرو شریني یا ښو خبرو ځانگړنه هم ورسره یو ځای شي نو بیا ډیپلومات هغه شخصیت کېږي، چې د زیاتو خلکو لخوا منل کېږي او په خپلو دندو کې بریالی گڼل کېږي. که څه هم خلک د ډیپلومات لپاره د فریب وړکولو هنر هم ځانگړنه بولي خو دا د ریښتني او غوره ډیپلومات لپاره ځانگړنه نسې کیدای بلکې دا د خلکو نظر دی.

دوهم جز - د نړیوالو حقوقو پیژندنه

نن ورځ، د نړیوالو حقوقو د تعریف په اړه نظریي توپیر لرونکي یا متضاد لید لوري وجود لري. خو پیاوړي نرونه او د لوتوس په قیضه کې د عدالت د نړیوالې محکمې پریکړه له لوري او مخکنیو وړاندې شویو

بحثونو ته په پام سره له بل لوري، کولای شو، په لاندې ډول يې تعريف کړو. مخکې له دې نه چې بشپړه تعريف ته ورشو لومړې لغوي معنا او ورپسې اصطلاحي تعريف کوو^۱.

(الف) د نړيوالو حقوقو اصطلاح دلاتيني (jus gentium) له کلمې څخه، چې لفظي مانا يې د ملتونو حقوقو دي، اخیستل شوې دي، د (jus gentium) اصطلاح، چې لرغوني روم کې د (jus civile) د اصطلاح په مقابل کې ځاي لري او مانا يې (د رومي وگړو ځانگړې حقوق دي، په هغه قواعدو باندې دلالت کاوه، چې د هيوادونو پرته پردي هم په کې شامليدل. دغه مقرارت د روم دا مپراتورۍ له لوري اوله نورو هيوادونو او پرديو وگړو سره اړيکو د تنظيم لپاره وضع شوي وو او په واقعيت کې، د روم ملي يا داخلي حقوق گڼل کيدل. په دې توگه نه شو کولای، چې په نړيوالو حاکمو اړيکو پورې منحصر وگڼو. البته، په وروسته کلونو کې د (jus gentium) اصطلاح او حتي د (jus civile) اصطلاح بدلون وموند.

(ب) د نړيوالو حقوقو بشپړ تعريف: نړيوال حقوق، چې د عمومي حقوقو له څانگو څخه دي، د نړيوالې ټولنې حقوق دي؛ يانې د پلي کيدونکو هغه قواعدو او مقرارتو مجموعې، چې د نړيوالو اړيکو څخه رامنځ ته شوي دي او د نړيوالې ټولنې د غړو ترمنځ د اړيکو تنظيم کونکي دي. دغه حقوقي څانگه، دملي يا د هيوادونو له داخلي حقوقو څخه مخکې والی او لومړيتوب لري، نړيوال سازمانونه (دولتي) په خپلو اړيکو کې، ددې قواعدو په پلي کولو باندې مکلف دي. البته، په ځانگړو برخو کې، نړيوال حقوق، د عادي حقيقي اشخاصو، بهرنيو خصوصي شرکتونو (ملي او څومليتي شرکتونو) غير دولتي نړيوالو سازمانونو او آزادۍ غوښتونکو خوځښتونو، حقوق او مکافيتونه هم ټاکي.

درېم جز- د اسلام پيژندنه

اسلام يونړيوال دين دی او حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د الله (ج) اخري سفير دی. د اسلام د فلسفې تشريع او د حضرت رسول الله بعث د انسانانو دعوت اوهدايت د توحيد او يووالی لپاره دي او اسلام په معنا دې تسيلميدل، اطاعت او سولې ته اسلام وايی. په اصطلاح کې هغه عقايدو او احکامو ته ويل کيږي. چې، د بشري ټولنې غوښتنو پراساس پر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم باندې نازل شوي دي. اسلام دين کامل او نړيوال دين دی پرته له کمي اوکاستي څخه پر حضرت محمد صلی الله عليه

—حکیمزی،حسیب الله.نړيوال عمومی حقوق.نوی مستقبل ټولنه — کابل.۸. ۱

وسلم باندې نازل شوی دی. او دخدای (ج) پروردنې غوره دین اسلام دی. لکه څرنګه چې الله (ج) په قرآن کریم فرمایي: ان الدين عندالله الاسلام (۱)

الف) د حضرت محمد صلی علیه وسلم ځوابونه داسلام په اړوند:

کله چې جبرائیل علیه وسلم د نبی علیه وسلم څخه د ایمان اړوند پوښتنه وکړه، رسول الله صلی علیه وسلم ورته وفرمایي: ژباړه: ایمان دې ته وایي چې پرالله (ج)، پرښتو، کتابونو، پیمبرانو، آخرت په ورځ او همدارنګه خیر او شر چې دغه ټول د الله له لوري دي باور او یقین کول. او ایمان حکم پرټولو کتابونو باندې ایمان راوړل فرض دي، او که چیرې څوک انکار و کړي کافرګڼل کېږي.

ب) د شخص مسلمانیدو لپاره لومړي کار چې ترسره یې کړی

د مسلمانیدو لپاره د توحید کلمې لوستل او تصدیق کول: (لا اله الا الله محمد رسول الله) ژباړه: نشته معبود برحق یوازې د الله (ج) نه او محمد صلی علیه وسلم د خدای (ج) استازی دی او د شهادت کلمه یعنی: (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله) ژباړه: زه گواهي ورکوم، چې نشته معبود برحق یوازې دالله (ج) نه او گواهي ورکوم چې حضرت محمد صلی علیه وسلم دالله (ج) بنده او رسول دی.

دوهم مبحث - کلیات

د مصونیت اساس لا مخکې د ویانا د ۱۹۶۱ م کال د معاهدې څخه په اووم هجري کال کې د اسلام مقدس دین نړیوالو ته وړاندې کړي دي. البته د ځینو توپيرونو سره لکه د حق العبد په صورت کې د خسارې جبران او نور...

لومړی مطلب- په اسلام کې ډیپلوماتیکي مصونیتونو تاریخچه او مبنا

د اسلام مبارک دین کامل اوبشپړ دین دي، د ټول بشریت لپاره تلپاتي اصول او قواعد لري، د اسلام په مبارک دین د ژوند د ټولو اړخونولپاره لارښوونې او قواعد شتون لري له همدې امله په اسلام کې د ډیپلوماسۍ او ډیپلوماتانو په اړه روښانه اوبنسټیز قواعد شتون لري.

-دریمه پاړه، سورت ال عمران ۱۱۹ آیت.^۱

لومړی جز- په اسلام کې ډیپلوماتیک مصونیتونو تاریخچه

لکه څرنگه چې د اسلام مبارک دین یونړیوال دین دی اود بشري ژوندانه هري برخي ته یې پام کړی اود هري برخي لپاره احکام لري. پرهمدې بنسټ د دولتداری او سیاسي برخي لپاره هم روښانه او واضح احکام لري. د اسلام مبارک دین د سفیر اوسفارت کلمې څخه هم یادونه کړي ده؛ د عربي ژبې د سفار کلمه د ډیپلوماسي اوسفیر کلمې مترداف ده، چې څو ماناوې لري. مقابل لوري ته مسایلو روښانه کول، پتورازونو څخه پردې پورته کول، د ابهام تیاري د سهار رڼا غوندې روښانه کول، د حقایقو پرمخ د غبار جاروکول دي.

امام راغب اصفهاني وايي ((رسولان هم د الله ج سفیران دي ځکه هغوی هم د الله جلاله د دین په وړاندي د خلکو افکاروڅخه د ابهام پردې ليري کوي اوحقایق خلکوته روښانه کوي)). همدارنگه ځینو پوهان وايي د لومړي ځل لپاره د سفیردنده د حضرت آدم (عليه السلام) ترسره کړې ځکه هغه د الله (ج) لومړی سفیراوستاری وه. اوخلکوته یې د لومړي ځل لپاره د ژوند تیرولو وسایل اوآسباب ورنښودل اوملایکو هغه ته سجده وکړه چې د په خپله د هغه درناوي وه ځکه هغه د الله (ج) استاري ۱. د اسلام په سپڅلي دین په ظهورسره سمدستي اسلامي هیوادونو د نوروملتونو سره خپلې سیاسي اړیکي ټینګي کړې؛ ځکه دوی څخه کوله جګړې پرځاي د مذاکرې اوخبرو له لاري یوبل غوښتنو ته ځواب ووايي. مذاکره اوخبرې اترې په اسلام کې ډیرمهم رول لري.

ځکه حضرت رسول الله(ص) او د هغه اصحابه کرامو د نورو دولتونو د استازو سره بیلابیلې مذاکرې ترسره کړي دي. چې، پایله کې بیلابیل سمیه ایزو او نړیوال تړونونه رامنځ ته شوي. په ټولیزه توګه خپله پیغمبرعليه السلام په خپل مبارک ژوند کې د نورو قومونو، شاهدانو او نمایندګانوته ډالی اوخوندیتوبونه ورکړي دي. د مثال په ډول کله چې مسلمه کذاب نمایندګانو پیغمبرعليه السلام په مقابل کې سپین سترګي وکړه. نو پیغمبرعليه السلام ورته وفرمایل: لولان الرسل لاتقتل لضربت اعناکما. ژباړه: که چیرته خبره داسي نه وی چې سفیران نه وژل کیږي نوستاسي دواړو گردونونه به مې وهلې وای. همدارنگه کله چې حضرت ابوبکرصدیق رضی الله تعالی عنه یزید بن ابی سفیان شام ته د بندیانو د سپارلو لپاره لیږل

-بصیرت، ع نبی، د ډیپلوماسی تاریخ، دنن گارهارپوهنتون دحقوقوپوهنځی لکچرنوټ، ۱۳۸۵ه. ش کال. ۱

نود توصیې په شکل یې ورته وفرمایل: کله چې د دښمن سفیران درته راغلل نواحرتم یې وکړه؛ ځکه چې دغه به ستا لومړني خيروي چې دوی ته یې رسوي.

الف-د نړۍ پاچاهانو ته د پیغمبرعلیه السلام لیکونه اوسفیران لیرل

د حبشي پاچا ته د پیغمبرعلیه السلام لیک اوسفیرلیرل. ویل کیږي چې، لومړي سفیرد پیغمبرعلیه السلام لخوا د حبشي پاچا ته چې(نجاشي اصحم)نومیده ولیږل شو. هغه عمروبن امیه الضمي وه چې د پیغمبرلیک یې نجاشي ته وسپارلو. د اسلام ډیپلوماسي په تاریخ کې عمروبن امیه الضمري د پیغمبرعلیه السلام لومړني سفیرگنل شوي دی.

چې، په حبشه کې یې یو کامیاب اوموفق ډیپلوماتیک ماموریت سرته رسولې دی. داچې درسول الله صلی الله علیه وسلم دغه سفیرد خاص ډیپلوماتیک فراست اوزیرکتیا درلودونکې اوپه موثره اندازه یې مقابل طرف ته د خپل مشرییغام وراانتقال کړل نود حبشي په پاچا یې قوي اثر وکړ.

د پیغمبرعلیه السلام مبارک لیک یې راوخیست اوپرستړگو یې کینبود اوبیا د ادب له وجې له تخت څخه راکوزشو اولاندي په فرش کښیناست. دخپل اسلام اعلان یې وکړل اود شهادت کلیمه یې وویل، اودایې هم وویل که وخت اوتوان پیداکړ د پیغمبرعلیه السلام په حضورکي به حتما مشرف شم مگرژوند ورسره ډیره یاري ونکړه او ژر وفات شو. پیغمبرعلیه السلام یې په غیابت کې جنازه اداکړه.

۲-د روم امپراتورهرقل ته د پیغمبرعلیه السلام لیک

نبي کریم علیه السلام د روم امپراتورهرقل ته هم په مشابهه او ورته مطالبودغه لاندي لیک دهجرات په اووم کال د محرم په میاشت کې دخپل سفیر(د حیت بن اخیفه الکلبی)په لاس ورستوو چې مطالب یې په لاندي ډول دي.

((بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الی هرقل عظیم الروم،سلام علی من اتبع الهدی، اما بعد فاني ادعوك بدعايت الاسلام، اءسلم تسلم، واسلم یؤتک الله اجرک مرتین، وان تولیت فان علیک اثم الاریسین و[یا اهل الكتاب تعالوا الی کلمت سواءبیننا وبینکم ان لانهبدالاله]الی قوله[اشهیدوا بانامسلمون]) ژباړه: دا لیک د الله د رسول محمد (ص) له طرفه د روم مشرهرقل ته تقدیم دی. په هغه چا دي. سلام وي چې د سمې لارې پیروي کوي. د بعد د سلامه: زه تا د اسلام په طرف دعوت کوم.

اسلام راوړه ترخوسالم پاتې شي او اسلام راوړه نوتاته به الله جل جلاله دوه ځلې اجر درکړي، اوکه مخ دې واپولو نوستا د رعیت گناه به هم د ستا په غاړه وي. په دې ډول پیغمبر علیه السلام د نړۍ نور وپاچاهانو ته هم سفیران اولیکونه لیرلي دي. چې، په ټولوکي مثبتوپایلو درلودونکي وه او هغه داچې اصلي هدف د پیغام رسول وه، د اسلام د حقانیت اویوسياسی، نظامي اودیني قوت په حیث معرفي کول اوداسلامي دولت د محوري برنامواو خارجي سیاست خلکوته بیانول وه.

دا پایله ده، ټولوماموریت څخه لاسته راغلي ده. مگر چې ځینو پکې اسلام قبول کړی دی؛ لکه د حبشې اویمن خلکواو چارواکو قبول کړې وه، دا ډیره لویه لاسته راوړنه ده. مگر ځینو بدبختو قومونواودهغوی چارواکو ډیر بد برخوردونه وکړل. لکه د فارس کسری، چې ددې زیان هم یوازې د هغو ځانونوته متوجي دي.

ب- د خلفاء راشدینو سفارتي او ډیپلوماتيکي کړنې

د نبي کریم علیه السلام له رحلت څخه وروسته خلفاء راشدینو د اسلامي امت خلافت په غاړه واخیستې. دوی د نبي کریم علیه السلام لارو تعقیبول او په ډیپلوماسۍ کې یې هم هغه نیکه رویه اوچلن چې ده مبارک کول تعقیب کړل. د بیلکې په توگه لومړني خلیفه ابوبکر صدیق (رض) د روم د قیصر سره نبي اړیکې ټینګې کړې اومناسبات یې په سمه توگه ترسره کړې، دده څخه وروسته دوهم خلیفه حضرت عمر فاروق (رض) هم د رومیانو سره اړیکې د دوستي اومینې په فضاکي وستاتلي.

طبري تاریخ د دوهم خلیفه او د روم قیصر ترمخ اړیکې ډیرې تودې گڼي، د دوي ترمخ اړیکې تردې بریده تودې اوټینګې وي چې یو وخت د دوهم خلیفه بي بي د روم د امپراتورنښځې ته یوارزښتناکه اوقیمت لرونکي امیل د حضرت عمر (رض) بي بي ته یې راولیرلو، چې ده مبارک هغه بیت المال ته وسپاری اوشخصي گټه ځیني ونه کړه ۱.

ج- د اسلامي فقهاوو په اند سفارت او ډیپلوماسي

د سفارت، سفیر او ډیپلوماسۍ په اړه اسلامي فقهاوو اوعلماوو هم ډیرې لیکنې کړې دي د بیلگې په توگه امام ابویوسف په خپل کتاب (کتاب الخراج) لیکي ((که چیري د کوم ولایت والي د بیگانه یا بهرني شخص سره مخ شي او هغه د خپل باورلیک ورته وړاندي کړي اوورته ووايي چې زه دخپل پاچا لخوا د

د پورتنۍ ماخذ ۲۹.. ۱

نوموړې هیواد ته سفیر رالیرل شوی یم اود کوم مال چې زما سره دی هغه می داسلامي دولت امیرته ډالی په توگه راوړی دی، د ده په خبرو دی باور وشي او د مال څخه دي مالیه نه اخیستل کیږي... همدارنگه دی په سمندري قلمرو کي هم سفیرانو خونديتوب ته اشاره کوي^۱ او وایې که چیري په سمندرکي د کافرانو کومه کبنتی دمسلمانانو د کبنتی سره مخ شي اوپورته دعوه وکړي نو دوي هم خوندي وساتل شي اواسلامي امیرته دې بوتل شي.....)). همدارنگه زیاتو نوروفقهواوو اوعلماوو پدې اړه اندونه ورکړي دي اوپه اسلام کي یې دډیپلوماسی اوسفارت ارزښت روښانه کړی دی. پورته موپه اسلام کي دډیپلوماسی پرارزښت باندې څه ناڅه رڼا واچوله اوداراته معلومه شوه چې، اسلام کي ۱۴ پیړی وړاندې د سفیرانو خونديتوبونه، امتیازات، تشریفات، آداب... په گوته شوي وه. نو ویلي شوچي، داسلام مبارک دین دډیپلوماسی ته زیات ارزښت قایل دی اودډیپلوماسي د اسلامي حکومت لپاره اړینه ده^۲

دوهم جز- په اسلام کې ډیپلوماتیکي مصونیتونومبنا

خو د ډیپلوماتیکي اړیکو تاریخ نبی؛ چې په کلي توگه دولتونه د بهرانیو ډیپلوماتانو په اړه ددې خونديتوب په هکله هیڅکله له زړه نه تمایل نه درلودل. خو له دې سره سره بیا هم په عملي توگه په ټولو اړخونه منلي اورعايت کړي دی. ځکه چې، خپله هم له دې خونديتوبونه څخه گټه اخیستونکې وه. ددې بحث په پیل کې دغه پوښتنه رامنځ ته کیږي. چې د ډیپلوماتیکي خونديتوب دلیل اومنطق څه شي دی؟

ددې موضوع اهمیت اوبیلابیلو نظریاتو تفاوت په دي کې دي. معمول سره سمه پراختیا موندلې. له مسلمو حقوقو څخه مخلاف ښکاری ځکه د کلي اصل پربنسټ د یودولت حاکمیت پرهنه کس اوشي باندي شته چې، په قلمرو کې واقع وي. او د دولت قوانین د خپل قلمرو په داخل کې دهرکس اوشي لپاره داجراء وړدي.

لومړی جز- نظریې: په لاندې ډول دري نظریې بیانوپه ډیپلوماتیکو مصونیتونو په اړوند اوورپسي د اسلام سپڅلي دین له اړخه پربحث کوو.

- دپورتنی ماخذ ۳۰^۱

- بصیرت، ع. نبی. د ډیپلوماسی تاریخ، نن-گراهار پوهنتون د حقوقو پوهنځی لکچرنوټ ۱۳۸۵. ۲

الف-نماینده‌گی نظریه

د ډیپلوماتیکي مامورینو د استازولۍ په ځانگړنو ولاړه ده. له دې نظریې سره سم؛ د استونکې هیواد مامورین په منونکي هیواد کې د استونکي هیواد استازي دي. نو دهیوادونو له هماغه امتیازونو اوخوندیتوبونوڅخه برخمن دي. هر نوع تعرض په استازو باندې په هغه هیواد کې تعرض گڼل کېږي ۱

ب-له سرحد بهرنظریه

دغې نظریې پر اساس نوبتگر په اولسمه پېړۍ کې دهالیند پیژندل شوی؛ حقوق پوه هوگر گروسیوس دی. چې، په خپل کتاب کې لیکلي: (د بین المللي حقوقو له مخې د سفیر په شخصیت کې د هغه هیواد د هیواد مشر شخصیت تجلی یوه اودا فرضیه له دغې فرضیې سره ورته ده. چې، وایی: سفیر د هغه دولت له خاورې څخه بیرون دی؛ چېرته چې دنده تر سره کوي او ددې پایله ده. چې سفیر مکلف نه دی؛ چې د هغه هیواد قوانین ومني. چې په کوم کې مامور دی.

ج-د خدمت کولود مصلحت نظریه

که د مصلحت نظریې پر اساس سیاسي استازي په ارامه د کوربه هیواد تاثیراتو پرته خپلې دندې پرمخ بوځي؛ دا سیاسي استازولپاره مصونیتونه اومزایاوو ضرورت پیدا کېږي. یا په بل ډول سیاسي استازي یا ماموریت په مساعدو شرایطو په کامل استقلال پرمخ بوځي. نولازمه دي چې د کوربه هیواد په حقوقي نظام په عملي توگه پراخې ازادۍ څخه برخمن شي. له دغه ازادۍ څخه مراد سیاسي چاري په ښه صورت ترسره کول دي. همدارنگه د ټولومطرح شویو نظریاتوسره د اسلامي حقوقوله نظریې هم بحث پرې کېږي.

دوهم جز- الف: له سرحد بهرنظریه په اسلامي حقوقو کې مغایرت دلیل د یوې برخې موزاینې اصول اسلام سره په ټکر دي. ځکه دغې نظریې منل لازم ندي چې په اسلامي خاوره کې؛ بیگانگانولپاره حقوق اومزایاوي په پام کې ندي نیولي. کوم حقوق چې اسلام ورکړي دي ۲. اونورې نظریې یعنی نمایندگی نظریه او خدمت کولود مصلحت نظریه په اسلامي پوهانو کې طرفداران لري. د نمایندگی نظریې د تائیدلپاره شاهده وړاندې کړې دي.

۱-بی گدلی، ضیایی، حقوق بین عمومی، صفحه ۴۴۲، ۱

۲-غینمی، قانون اسلام فی السلام، ص ۵۸۶، ۲

۱- که چیري غیرمسلمان اسلامي خاورې ته داخل شي. او ادعا وکړي؛ چې غواړم په امان کې شم یا هم ووايي چې استازی یم او باورلیک هم ورسره وي. په امن یا امان کې دي. دهغه نه شاوهدو مطالبه اونوره هرډول زور، فشار یا د نورو اسنادو غوښتل ترڅو پوري مسله نه وي واضح شوي راوه ندي. د قرآن الکریم اوسنتو پرتائید پر اساس په هغه باندې خپل هیواد ته ترتللو پورې هرډول تجاوز(تعرض) منع گڼل کیږي اوهرڅوک چې په قصد سفارت یا سیاسی ماموریت لپاره اسلامي خاورې ته داخلېږي په امن اوامان کې دي رسول الله هرډول تیري اوتعرض څخه په هغه باندې منع کړي دي ۱.

ابویوسف کتاب الخروج کې لیکلي: که چیري یوڅوک یا بیگان کس د والیانو سره لیدنه اوکتنه کوي؛ او ادعا وکړي چې د فلاني بادشاه استازی دی یادعرب سلطانت څخه راغلی اوباورلیک هم ورسره وي. هېڅ څوک د هغه په اموالو باندې تعرض حق نه لري. که اموال یې د تجارت په نیت هم راوړي وي اومالیه لری. همدارنگه که چیري د مسلمانانو د مشرکونو کشتي دمسلمانانوله کشتي سره برخورد وکړي یا ادعا وکړي چې د فلاني شخص استازی دي اوباورلیک هم وړاندې کړي.

پس والي مکلف دي چې هغوی د مسلمانانو مشرته بوځي اوکه چیري دواړوغو ادعا یې کړي وه؛ د مسلمانانومشرته پریکړه کوي ۲. د اسلامي پوهانوله نظره د دې پر اساس استونکي که شخص یا دواکمن استازی وي هغه باندې تعرض ناروه دی حتا دجگړې په صورت کې دهغوی کورني، مالونه په امن کې دي.

۲- کله چی رسول الله(ص) د مسلمه کذاب استاری ته وفرمایل((که چیري سفیرنه وی د ستا دوژلو فرمان مې صادرولو)) د دې دلیل پر اساس استونکي د مصونیت څخه برخمن دي اوتعرض ندي راوه.

۳- رسول الله(ص) په خپل باورلیکونه کې دغه ډول ذکر کړي وه. ((زه محمدرسول الله الی فلان)) یا((زه محمداالنبي لی فلان)) استفاده کوله. ((د زرعه بن یزن)) په لیک کې فرمایلي: ((که چیري زما استونکي تاسوته راغلل هغوي سره په نیکی رفتار وکړی)) دغولیکونوڅخه جوته کیږي چې، استونکي وصف درلود؛ نمایندگان له مصونیت اواحترام څخه برخمن دي ۳.

-ابویوفار، قانون الدیولماسی الاسلامی، ص ۳۴، الملاح، سلطات الامن واتحصامات والامیتانات الدیولماسیته، ص ۶۰۷-۷۰۷. ۱

-ابویوسف، الخروج، ص ۱۸۸-۱۸۹. ۲

- سیدالناس، ابن، عیون الثر ج ۲، ص ۳۰۴. ۳

ب-د خدمت کولومصلحت نظريه

دغه نظريه په اسلامي اوفقي حقوقي ډير طرفدارن لري. همدارنگه دغه نظريه په اخيرکانون کې د ويانا کنوانسيون ۱۹۶۱ درج شوی او نن ورځ ډير حقوق پوهان دغه نظريه طرفداران دي. پيری مخکي، دهجرات دوهمې پيری کې شيباني په کتاب السرالکبير پدې بيان کړي دي.

لکه څرنگه استوونکي په امنيت کې نه وي نشي کولای خپلې ورسپارلي شوی رسالت ترسره کړی. غلاوه پردې د امان لپاره هيڅ ډول شرط وجود نه لري. اوکه چيري شرط د پريکړې يا سند له مخې ترسره شي غوره ده ۱. همدا ډول علاوه د شيباني نه نورو پوهانو اود فقې خاوندانو سرخي په دې هکله وايي: په جاهيلت اوپه اسلام کې استوونکي له مصونيت څخه برخوردار ول؛ ځکه جگړه اوسوله د استازو له استولو پرته نه شوني وه. پس لازمه دي چې، استازي د خپل هدف د رسيدلو لپاره په امن کې وي ۲. همدارنگه دغه نظريه د ۱۹۶۱ز کال د وياناژمنليک په سريزه کې په صريحه توگه پدې ډول ذکر دي (په ډاډه توگه ويلي شو؛ چې خونديتوبونه اومزياووي د امتياز په توگه اشخاصو ته نه ورکول کېږي؛ بلکې په موثره توگه د ډيپلوماتيکې مامورينو دندو د ترسره کولو په خاطر د دولتونو استازو ته ورکول کېږي.) ددې سربيره په کنوانسيون کې ډيپلوماتيکي نمايندگي اودولتونو استازي ذکرشوي د ۳مادې پراساس ډيپلوماتيکي ماموريت دندې پرځانگري توگه عبارت دي له:

الف) د منوونکي دولت پروړاندې د استونکي دولت استازولي.

ب) ترهغوحدود پوري چې، په بين لمللي حقوقي منل شوي دي؛ په منوونکي دولت د استوونکي دولت د اتباعو اوخپله د دولت گټو ساتنه،

ج) د منوونکي له دولت سره مذاکره د استازي دنده گنل کېږي. بنا برهان دولت نمايندگانونوته مصونيت اعطا کوي؛ په دې هدف چې خپله دنده په حسن نيت سره پرمخ بوځي. همدارنگه د امتيازورکول د استازي شخصيت اوکرامت څرگندويه دي. هر نوع سوء استفاده کولو د شخصيت اومقام داستوونکي دولت پوري اړونده کېږي

-المنظم، منجد الدبوسى فى الاسلام، ص ۸۱. ۱

-اوالوفاء، قانون الدبوماسى الاسلامى، ص ۳۰۴. ۲

دوهمه مطلب- په نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيک مصونيتونو تاريخچه او مبناء

ډيپلوماتيک مامورين د ډيرو پخوا زمانو او عصرونو څخه را پدې خوا د ډيپلوماتيکو مصونيتونو او اميتازاتو څخه برخورداره دي. نوموړی طرز العمل د ويانا د ۱۹۶۱ م کال معاهدې څخه پخوا په عرفي ډول وجود درلود.

لومړی جز- په نړيوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مصونيتونو تاريخچه

له پخوانيو رشتو څخه پخوانيو سيارو سفرانو مصونيت درلود؛ په تدريجي ډول يی توسعه پيدا کړه بالخصوص وروسته په ۱۶ او ۱۸ پېړيو کې دايمي ډيپلوماتيکي نمايندگيو جوړښت رامنځته شو. د استازو ليزل د يو کار ترسره کولو لپاره د کوربه هيواد له لور د احترام او درناوی په سترگه ورته کتل. په ۱۴۵۰ کال کې لومړي ډيپلوماتيکي هئيت ننی عصر مطابق استول شوي وه. په سياسي چارو کې چندانه مداخله او علاقه نه درلوده.

تر ۱۸۵۰ کال پوري، همدارنگه د نمايندگيو په دايمي صورت وروسته ۱۸۱۵ جگړې وين کنگره، په ۱۹۲۷ کې د ملل جامې له لوري اقدامات، ۱۹۲۸ د لاتيني امريکا هيوادونو کنفرانس، ۱۹۴۶ نړيوال حقوق، ۱۹۶۱ د ډيپلوماتيکو اړيکو په ارتباط کنوانسيون، کونسولي په ۱۹۶۳-۱۹۶۹ ځانگړې هئيت. په پخوا وختونو کې د قبيلو ترمنځ هم چې کله د اوبو، ځمکو، ښکار اونور... پسر اختلاف رامنځته کېدو او دغه اختلاف په گاونډيانو قبيلو ته د منلو وړنه ويا به يوې ځواکمنې قبيلې کومه کمزوري قبيله په جگړه کې ماته کړه يا هم له منځه يوړه، يا هم کله به چې د دوو قبيلو ترمنځ جگړې ته ميلان نه ۲ وه. نوبيا به يې ډيپلوماسی ته مخه کوله. ياني د يوه استازي په وسيله به يې مقابل لوري خبروو اتروته رابلو. خبرو اترو ته د ناستي اويوې پايلې ته رسيدو لپاره په کار ده، چې دواړو لورو خپل استازي يو بل ته واستوي، چې استازي به هر ډول مزاحمت څخه پرته تلل راتلل. که به استازی د يوې له لوري ووژل کېدل يا به هم بندي کړي شول؛ نودا معنا يې لرله چې مقابل لوري خبرو لپاره ناستي ته چمتو ندي له همدې امله د ډيپلوماسی په تاريخ کې ترټولو لومړنې اصل چې د بيلا بيلو ټولنو ترمنځ را منځته شوی اومنل شوی، هغه دا ستازيو د خونديتوب اصل دي. چې همدغه اصل ډيپلوماتيک خونديتوب د قاعدې

-صدر، جواد. ډيپلوماتيکي او کونسولي حقوق: ژباړه اختيار، هجرات الله، بن گره، گودر خپرندويه ټولنه ۱۳۹۵ مخ ۳۵.

-د پورتنی ماخذ- مخ ۳۰.

بنسټ هم جوړوي. د استازو وژل، بندې کولو يا هم سپکولو کوم شخصي اړخ نه درلود؛ بلکه دغه مانا يې لرله، چې مقابل لورې د استازو د مشر اود ټولې قبيلې سپکاوی کړی دی. همدا لامل کيده، چې استازي لوری سخت غبرگون وښيي.

په لاندې ډول يې په دريو دورو کي مطالعه کوو:

۱- په لومړي دوره کې پخواني يونان او پخواني روم د مطالعې لاندې نيسو.

الف- پخواني يونان

په لومړي ځل ډيپلوماتيکي اړيکي په يونان کي را منځته شوي؛ چې په يونان به د دوو بيلابيلو ټولنو ترمنځ کله کله د ډيپلوماسۍ په وسيله د ځانگړو استازيو په سبب ځيني برخوردونه کيدل، هو عام نه ول؛ ځکه د يونانيانو د ښارگوټو اوسيدونکيو د خپل گاونډي ښار اوسيدونکو د سخت ناسيوناليسټي فکر لرونکي ول او په دې ډول د هرښار اوسيدونکيو خپل د ښمنان گڼل او هر رامنځته شوي اختلاف په ژر په جگړې بدلیده؛ هو له دې ټولو سره سره بيا هم يونان، نه يوازې تر ممکنې کچې پورې له ډيپلوماسي څخه گټه پورته کړې دي؛ بلکه ډيپلوماتيکي اړيکو په رامنځته کولو د پام وړ پرمختگ وکړه

او ځيني قواعد يې هم رامنځته کړي دي. د بيلگې په ډول د آتن استازي اړول چې په يوبل هيواد کي چې د اتن هيواد د پلاوي لخوا باورليک له ځان سره ولري او که له دې پرته يې تشه ادعا کوله؛ نومجازات کيدل به. همدارنگه د آتن هرسفير به چې د خپل ماموريت د محل له ريس څخه کومه ډالۍ واخيستي وه؛ نود خپل هيواد د پلاوي څخه په تنبيه کيده. همدارنگه مشهور خطيب د موسټن، چې کله په مقدونيه کي د يونان سفير وه، هم له فيلپ مقدونيه څخه په بدو تورن (ډالۍ) اخيستلو تورن شو. د دې برعکس کله به چې کوم استازي له خپل ماموريت څخه بريالي راستون شوه؛ نو دلته به پر ځينو امتيازاتو هم نازل کيدل. هو له دې سره بيا هم د آتن ډيموکراسۍ د ډيپلوماسي لپاره پرمختللي بنسټونه رامنځته کړي دي. په همدې وخت کې د کونسلې يا کونسلگرې بنسټ هم په يونان کي کيښودل شو؛

ب - پخواني او روم

پخواني روم هم ونشو کولای چې نوروملتونولپاره د ډيپلوماسۍ کوم ارزښتمن ميراث له ځانه ولري؛ ځکه چې روميان په خپل يو مغرور ملت و نوره ملتونه يې له ځان څخه کم گڼل. تل به پدې څخه کي وه چې؛

صدر، جواد. ډيپلوماتيکي او کونسلې حقوق: ژباړن اختيار. هجرات الله. گودر خپرندويه ټولنه ۱۳۹۵مخ ۳۵.

خپل سياست او غوښتنې پرنورو ومني. د روم چلن يوازې په بهرانيو ملتونو خپلې غوښتنومل ول دهر لارې چې شونې وه حتا د جگړې لار هم خو مذاکراتو او خبرواترته پکې ځاي نه ورکول کيدو؛ خو له دې سره بيا هم لکه څرنګه چې د حقوقو، قانون او نظام رامنځته کول د پخواني روم له ځانګړي خوي څخه ول، پدې مانا چې د بين المللي حقوقو او بهرانيو حقوقو اصلي پايي همدوي درولي وي؛ نو په ډيپلوماتيکو حقوقو کې ډير محکم قواعد رامنځته کړي دي.

سفير چې اوارتور به يې ورته وويل، کله به چې خپل ماموريت ته ليرل کيده؛ نو د روم د سنا مجلس له لوري به باورليک ورکول کيده. دهغو ماموريت موده به لنډه به هم و په دې ماموريت کې اوارتورته کوم ځانګړې واکونه نه درلودل او په دې خاطر به دهغو ډيپلوماسي څرګندولو کوم فرست نه پيدا کيدو. د بهرانيو سفيرانو لپاره چې روم ته راتلل ځينې قواعد وضعه کړي ول. چې د اوسني خونديتوبونه بنسټ بلل کيږي، دغه خونديتوبه نه ټول شخصي ول، د سفير د اوسيدو ځاي او کورنۍ په کې نه را تلل او دا ځکه چې هغه مهال سفيران لنډ مهاله ول. سفيران به د لنډ مهالو اواتقافي ماموريتونو لپاره استول کېدل له کورنۍ پرته به ماموريتونو ته تلل.

۲- دوهمه دوره

پينځه لسمه پيړۍ د ډيپلوماسۍ او ډيپلوماتيکو اړيکوپه تاريخ کې نوې دورې پيل ګڼل کيږي؛ چې ونيزيانو يې بنسټ ايښودونکي دي. هغوي د پورتنيو نوښتنو پرته د خپلو استازو موده، چې لنډه به وه او د يو ځانګړي ماموريت لپاره استول کيدل، تر دوکلونو پوري ثابته کړه. په دغې موده کې په ټولې هغه چارې چې د دوو دولتونو ترمنځ اړوندېدې، د استازي د دندې برخه ګرځيدلې وي. په دې ترتيب د لومړي ځل لپاره دايمي ډيپلوماتيکي ماموريت او استوګن ډيپلوماتان رامنځته شول. خولا د ونيزيانو په اند، هغه ډيپلوماسي، کومه يې له بيزانسيانو څخه زده کړې وه؛ يانې له فريب او مکر څخه ګټنه، وړاندې نه وه تللي؛ ځکه چې د ډيپلوماتيکي استازو دنده يوازې ساسې پوري وتړل شوه او دې چلن ټولې اورپا ته سرايت وکړ. ۱.

نه يوازې له دې مهاله تر څو پيړيو وروسته پورې ټولو هيوادونو بهرني ډيپلوماتان يوازې جوسوسان ګڼل او ډيره سخته څارنه به يې ترې کوله؛ بلکې اوس هم کله کله اثرات ليدل کيږي او ځينو هيوادونو کې

- د پورتنۍ ماخذ مخ ۳۶.

پرډیپلوماتانو بدگومانی اوپریو نه یوډول د هغوي نه څارنه شتون لري. له پینځه لسمې پېړۍ وروسته د لویدیځې اروپا هیوادونو پرملې او دولتي مشخصو واحدونو بدل شول او قلمرو او حدود یې هم لږ او ډیر مشخص شول. د هغه مهال د دولتونو ادارې سازمانونه که څه هم ساه واخیسته. خو داچې په کې د دولتي ځواک اوملي حاکمیت وجدان راویښ شوی و؛ نو دهرهیواد وگړیو ترمنځ اړیکو کې ځانگړي حقوق معمول ول. د دولتونو ترمنځ اړیکي هم، چې سیاسي او اقتصادي غوښتنو را زیږېدلې وې، پراختیا موندلې وه او کم او زیات د ځواکونو ترمنځ یوڅه تعادل رامنځته شوی و. په دغو شرایطو کې؛ که څه هم د اختلاف د حل لپاره د جگړېزو او دوښمنې له منځه نه وتلای وه؛ خو بیا هم د ډیپلوماتیکي اړیکو پراختیا د مذاکرې او خبرواترو لپاره ډیرمساعدا عوامل دولتونو ته په لاس کې ورکول.

همدغه عوامل بالاخره د دې لامل شول، چې دایمي اواستوگن ډیپلوماتیکي استازیتوب معمول شي. دونیزجمهوریت، چې د هغه مهال نړۍ د ډیپلوماسۍ کومه بیلگه ورکړه، په تدریجي ډول یې پراختیا وموندله. دعیسوي اروپا د سیاست په ادارو کې دپاپ ځواک هم پراختیا وموندله اوددې ځواک دپلي کولو لپاره اړینه وه؛ چې پاپ د اورپایې پاچایانو سره خپل استازي ولري.

په شپاړسمه پېړۍ کې دایمي ډیپلوماتیکي استازیتوب په اورپایې هیوادونو کې عادي شوي وه او ورسره استازو هم درجي پیداکړه، چې دلگا او دې ضمن کې هغه ډیپلوماسي چې په آتن کې د مذاکرې فن گڼل کیده، په بیزانس کې د تدویر اونیرنگ فن اوپه همدې بڼه ونیزته هم ورسیده. د ماکیاول افکاروپه نفوذپه بشپړه توگه له دوراغو اوجوسوسي سره یوشان شوه او دې رویی دومره رواج وموند؛ چې یوولسم لوی، د فرانسې پاچا، ډیپلوماسی له جوسوسي پرته بل څه نه گڼله اونه یی هم له خپلو استازو سره له دې پرته بل څه غوښتل. همدغه لامل شو؛ چې دغه اړیکې د یوبل پراستازيو دپاچایانو له سختې بدگومانی سره موجودي وې. دایمي ډیپلوماتیک ماموریت په وسیله اړیکو له پراختیا سره به په تدریجي توگه په هره پلازمېنه کې یوشمیر سفیران پاتي کیدل، چې هغه ټولې ته به یی ډیپلوماتیکي پلاوي ویل کیده. پخوانیو رویوهم په تدریجي توگه د ډیپلوماتیکي مامورینوځیني قواعد او نظامونه دعرف اوعاداتو په بڼه عام کړل اودغه قواعد په اولسمه او اتلسمه زیږدیز پېړۍ کې په ټولو اورپایې هیوادونو کې د قبول وړگرځیدلي وه. همدغه قواعدول چې د ویانا کنگرې په ۱۸۱۵ز کال اوله دې وروسته دآکسلاشاپل کنگرې تدوین کړل او وروسته بیا خوځل په بین المللي کنفرانسونو کې هم بشپړشول.

۳- دریمه دوره : د شلمه پیړۍ، په ځانگړي ډول له دویمې نړیوالې جگړې څخه را وروسته دوره په ډیپلوماسي کې د دوو سترو بدلونونو شاهد ده؛ چې تدریجې سره یې پراختیا وموندله. لومړې دا چې دهغو پخوانیو اصولو چې په نوي بین المللي نړۍ کې لاس اوپنې تره ډیره حده پورې تړلې وه. دوهم دا چې ډیپلوماسی مهمې برخې د بهرنیو چارو وزیرانو او ځینې نور مهم مسایل دهیواد ونو مشرانو ته انتقال شول. همدرنه بین المللي مسایل چې یو اوزیات شمیر هیوادونه کې د خپل ول. دبین المللي کنفرانسونو او سازمانونو له لاری حل اوفصل کېږي. په نوي ډیپلوماسی کې لاندې تغیرات اوبدلونونه رامنځته شول.

۱- په زیاتو هیوادونو کې سفیر د پخوا په خیردهیواد مشر شخصي استازی نه گڼل کېږي. هغو هیوادونو کې چې د پخوانیو سنتونو پیروی اوس هم سفیر د شخصي استازي نوم لري. یوازې د خپل هیواد ټولنیز بنسټ ایښودونکې دی، ځکه دهیواد مشر د دولت د ځواک مظهر دی، چې حقوقي شخصیت یې د ډیپلوماتیکي اړیکو بنسټ دي او په واقعیت سفیر ددغه ځواک استازي دی نه دهغه شخصي استازی ۱.

۲- د سفیر رول یوازې په دې کې دي د دوو هیوادونو اړیکو کې گټه ور تصمیم نیولو لپاره اړین معلومات تر لاسه کېږي. همدارنگه پدې کې هم رول لري، چې د دوو ملتونو ترمنځ اړیکو، پیژندنې او دوستي وسایل رامنځته کړي. پردغو وسایلو یوسفیر کولای شي، د دواړو اړخونو غوښتنو او عقایدو ته په ډیره غوره طریقه ترتیب کړي او هم کولای شي؛ دبین المللي اړیکو د پراختیا لپاره دوه اړخیزه همکارۍ رامنځته کړي

۳- په زیاتو هیوادونو کې عمومي افکارو د ډیپلوماسي په لارښوونه اغیزمن رول لوبوي. اوسنیو گړندیو اړتیاو وسایلو د هیوادونو وگړي د نړۍ سیاسي پېښو په جریان کې اچولي دي د سیاسي چلن او محرمانه ډیپلوماسي کیدای شي د وگړو د ارادې له مقاومت سره مخ شي، په هغو هیوادونو کې چې ډیموکراسۍ رژیمونه لري، په ډیرو کلکوبنسټونو ولاړ وي اوباید دسولي او پرمختگ لپاره وکارول شي، نه د حکومتونو د غوښتنو ترلاس کولو لپاره.

۴- د هیواد ونو مشرانو شخصیت او درناوي له پلوه او په حقوقي او عمومي لیدنو کې یې صریحه خبرواترو له پلوه، یوه نوي اغیزمنه لاردمهموبین لملي مسایلو د حل لپاره پرانیستې ده چې له دې سره د هر هیواد

د پورتنۍ ماخذ، مخ ۴۲.

ډیپلوماتیکي مقامات هم د ډیپلوماسۍ ډگر ته رادانگي. په عين حال کې د بيلا بيلوسياسي اوفني مسايل، دبين المللي ټولنو اود بين لمللي سازمانونو په سطحه، په خپل وجود کې يوه ترټولو غوره وسيله لري، چې همداخپله يوه بيل ډول ډیپلوماسي ده اوځانته مشخص قواعد يې پيدا کړي دي.

دوهم جز- په نړيوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي مصونيتونو مبناء

لکه څرنگه چې د ډیپلوماتیکي اړیکوله تاريخ څخه ښکاري؛ هيوادنو هيڅ کله هم د ډیپلوماتیکو امتيازونو او خونديتوبونو ته ليوالتيا نه درلوده. خو له دې سربيره، هغوي په عملي توگه په ټولو برخو کې هغه منلي اورعايت کړي دي. په پايله دا پوښتنه مطرح کيږي، د ډیپلوماتیکي امتيازونو او خونديتوبو منطق او يا په بل ډول، دهغه حقوقي بنسټ موخې او وجودي علت څه شي دی؟

ددې ۱ موضوع اهميت اوبيلابيلو نظرياتو تفاوت په دې کې، چې دا خونديتوب، په هغې پراختيا سره چې معمول شوي دي، له مسلمو حقوقي اصولو څخه مخالف ښکاري؛ ځکه د کلي اصل پر بنسټ، د يو دولت حاکميت پر هغه کس اوشي باندي شته، چې په قلمرو کې يې واقع وي اود دغه دولت قوانين د خپل قلمرو په داخل کې د هرکس اوشي په اړه داچرا وړدي، مگر د هغو مواردو په استثناء چې په قوانينو کې ذکر شوي وي. دا رښتيا ده؛ چې اوسنۍ ډیپلوماتیکي خونديتوب د هغه تړون پر بنسټ دي، دلایلي کوونکو دولتونو د صلاحيت لرونکو مقاماتو لخوا تصويب شوي وي اود يوداخلې قانون پر څير د اجراء وړ وي، خودغه تړونونه ډير پخواني نه دي او پيرۍ وړاندې دغه خونديتوبونه د سنتونو او عرف او عاداتو له مخې معمول ول اوسمهال هم سره له دې چې دغه بين المللی تړون موجود دی، که يو دولت دغه تړون لاسليک کړي نه وي او يې تصويب کړي نه وي، بيایي هم مقررات اجراء کوي او هغو دولتونو چې دغه مقررات يې تصويب کړي دي، بيایي هم په خپلواخلي قوانينو کې ورته اشاره نه دی کړې، په ټولو کې پدې اړه نظريې مطرح شوي دي: د نماينده گۍ، له قلمرو څخه د بيرونيت نظريه (خارج الممکتی)، د خدمت د مصلحت نظريه اومتقابل د نمايندگۍ چلن نظريه.

الف- د نماينده گۍ نظريه

دا نظريه د پخوانيو سنتونو پر بنسټ ولاړه ده. په لومړيو وختونو کې هرې قبيلې او قوم د رئيس په شخصيت کې د خپل قبيلې او قوم شتون منعکس نه وه، د قوم او قبيلې رئيس به چې هرڅه خوښه وه. د

بی گدلی، رضیایی، حقوق بین الملل عمومی، ۱۳۹۶، ص ۳۷۲.

خپل قوم اوقبیلې له نوم پرته به یی، بی پر خپل نوم کول. د بل قوم یا قبیلې د رئیس پر وړاندې استازی به یی، ځانگړې (شخصي) استازی گڼل کیده. هغه مهال، چې ټولنې تشکیل شوې اونوي تمدنونه رامنځته شول، هم په دغه اساس کې کوم تغیر رانه غي اوله آتن او پخوانې روم تاریخ له ځینو دورو څخه پرته ملت او دولت کوم ځانگړې مفهوم نه درلود. له شپاره سمې پېړۍ څخه را وروسته، سره له دې چې ملت، ملي وجدان او دولت حاکمیت نوي مفهوم پیدا کړه؛ خوبیا هم د یوې ټولنې شخصیت او شتون د پاچا په شخصیت کې ځلیده اوسفیر هم د چاچا د شخصیت ښکارندویه و.

همدغه لامل کېده، چې بایدسفیر ته داسی امتیازات ورکړل شي، چې د استوونکې پاچا له شان سره برابروي. په عین حال کې، په حاکمیت د مساوات اصل هم ټول خپلواک دولتونه په یوکتارکې سره ودرول شي. چې په پایله کې هیڅ دولت رئیس د بل هیواد د رئیس تابع کیدای نشو اوطبعاً سفیر هم باید د بل هیواد د قوانینو تابع نه اوسي. دغه نظریه، چې د هغه مهال د معمولې اوعمومي رویې پر بنسټ ولاړه وه. د فرانسی تر انقلاب پوري په بیلابیل، لارو (طریقو) د لیکوالانو له خوا بیان شوي ده. منتسکو په خپل کتاب (روح القوانين) کې لیکلې دي: (هغوي (سفیران) د هغوپاچایانو ژبې دي، چې استولي یې دي اودغه ژبې آزادي اوسي. که هغوي (سفیران) د استازیتوب له دغه صفت څخه ناوړه گټه پورته کړي؛ شونې ده. چې، خپلوهیوادنوته یی رااستولومخه ونیول شي). منتسکو په دغې لنډې غونډله کې هم د ډیپلوماتیکې خوندیتوبونو فلسفه اودناوړې کتنې په صورت کې اجرا ضمانت بیانوي له اولسمې پېړۍ څخه را وروسته، د ځینو لیکوالونو په آثارو کې د ملت حاکمیت، د پاچاهانو استبدادی اوشخصي ځواک په مقابل کې د ټولنیز سازمان د بنسټ په توگه راغلی دی. روسو دولت یا حاکم ځواک د وگرواستازی (د یوتولنیز تړون له مخې) وگانه اومنتسکو د دولت حاکمیت له ملت څخه را زیږیدلای یادکړ؛ خوله دغونظریو سره سره بیا هم د سفیرد استازیتوب نظریه؛ لکه څرنگه چې منتسکوبیان کړې وه، په بشپړه توگه نه وه پرېښودل شوي؛ ځکه لا هم د دولت اوملت ماهیت اوپه خپلو منځو کې حقوقې اړیکه روښانه شوي نه وه.

یوشمیر نورو لیکوالانو د ملت حاکمیت نه ردیدونکې واقعیت گانه اود سلطنت قدرت یی له ملت څخه را زیږیدلای ۱ د ځینو نورو په اند پاچاهان د ملت اودولت د شتون اود حکومت د ځواک ښکاریدیان ول.

-دایران دپخواني رژیم داساسی قانون د بشپړوونکي (متمم) پینځه دیرشم اصل هم په همدې ماناراغلی ، ۱

د ځينو نورو په اند بيا ملت، دولت اورئيس ئي درى واړه يو واقعيت و، چې په بيلا بيلو بڼو ښکاريدل. د سليقو دغه اختلافونه تردې د مخه ملاحظه شوي دي، په هغو آثارو کې، چې پردغو پورتنیو بيلا بيلو نظرياتو ترتيب شوي دي، يونظريې دا دي چې سفيرد يوملت استازی دي. د پاچاه يا ولسمشر؟ که په دې اړه دهغو نظريات په پام کې ونيول شي. ملت له دولت څخه بيل گڼې، دولت د ملت پرونوم استازيتوب خپله د ملت د گټواو مصالحو لپاره سياست طرح کوي، چې سفيريا دغه سياست د خپل هيواد د مشر لخوا د خپل کار په محل کې اجرا کوي. په دغه صورت کې سفير په واقعيت کې د خپل دولت استازی دي. نه د دولت د رئيس شخصي استازی ۱. که چيرې ملت په دولت کې د حل وي اود دواړو نه بيلتون نظريه د منلو وړ اوسي؛ نوپدي صورت کې سفير د هغه استازی گڼل کيږي، چې د دغو دوو د شتون ښکارندويه اوسي او پر همدې بنسټ د هغه ځانگړي استازی دی. لکه څرنگه چې تردې د مخه وليدل شول، چې په کلي مفاهيمو کې نظرياتو اختلاف کوم غوڅه لاسته راوړنه نه درلوده، او همدغه لامل دي، يوه بله نظريه چې دولت د ملت حقوقي شخصيت معرفي کوي، ترزياتي کچې په خپلو کې د حقوقي اړيکې ښکارندويه دي، خو په هرحال د ملت د حقوقي شخصيت په توگه د هيواد د مشراختيارات، سفير يوازې د هغه په مقابل کې مسوولوي، يا په بل عبارت دهغه د شخصي استازيتوب کيسه کوي. دا نظريه هم ټول په يو ډول نه قانع کوي.

په دې دليل که دغه استدلال په هغو هيوادونو کې، چې سلطنتي رژيمونه لري، د هغو له حقوقي سازمان سره سم؛ خو په هغو هيوادونو کې جمهوري رژيمونه لري، قبلول يې بې ستونزونو دي او څنگه کولای شوو، چې د شوروي يا هندوستان، سفير د دغو هيوادونو د رئيسانو شخصي استازی دي. د استازيتوب د نظريې مخالفين، پرته له دې چې د ملت اود دولت بخت ته نږدې شي، وايي چې د دولتونو په حقوقي سازمان کې هيواد مشر د هيواد اوتر حکومت لاندې ټولني څښتن نه دی، چې په يو بهرني هيواد کې دې سفير د هغه شخصي استازی وگڼل شي. ۲. بيلکې د هيواد مشر خپله د هغه ملت استازی دي، چې د قدرت دولت يې ورسپارلای دی اود هغه سياست اجراء کوونکی دی، چې د ملت د

۱- د ډيپلوماتيکي ژمنليکونو کې، چې وروستې هغه ی ی په (۱۹۶۱) زکال کې لاسليک شو، په ټولو ځايونو کې يې ډيپلوماتيکي مامور دولت

داستازی په نوم يادی دی.

- کاپر، ډيپلوماتيکي حقوق (۱۹۶۴) زکال. ۲

مصالحواو گټولپاره طرح شوي دی اود هیواد مشرپه خپل نوبت سره سفیر د دغه سیاست اجراء لپاره ماموروي.

د هغه په اند د دې لپاره چې (سفیرد هیواد مشرله مامورشوی دی؛ خودهغه شخصي استازی نه دي) ترټولو روښانه دلیل دا دي، چې د سنتي بین المللي حقوقو په رویو اوعرف کې هم سفیرپه یوبهرني هیواد کې د خپل هیواد له مشرڅخه ډیر خونديتوب درلود؛ خوله دې ټول بحث سره سره بیا هم ځینولیکوالونو (د سفیر د هیواد مشر د شخصي استازیتوب نظریه) نه ده پریښي ۱ اوحتا ځینومحکموهم پرهمدې نظریې استناد کړي دی ۲. له دې پرته په عملي توگه هم په ځینو هیوادونو کې د سفیر د شخصي استازیتوب اصل؛ هغه بنسټیزاصل وي اود یوسنت په بڼه وي، جلوه گردی.

ب - له قلمروڅخه د بیرونیت نظریه (خارج المکتی)

د استازیتوب له نظریې سره همهاله له قلمروڅخه بیرونیت، نظریه هم رامنځته شوه، چې له هغې څخه ډېره اصولي ښکاري اوله اولسمي پېړۍ څخه راپه دیکخوا دود شوي ده، چې نن ورځ هم پرې یوشمیر هیوادونه استناد کوي. د دغې نظریې پر بنسټ سفیر د یوې فرضې له مخې د کوربه هیواد له قلمرو اوله قانوني قدرت څخه بیرون اوسی او داسی لکه چې هیڅ له خپل هیواد څخه وتلاي نه وي. له دي وروسته یې له دغې فرضې څخه خپله د سفیر د شخصیت په اړه یوه کلي نظریه جوړه کړې ده، چې پر بنسټ یې د سفیر کور اود کارځای هم د هغه د هیواد د خاورې برخه گڼل کیږي، چې د هغه د کوربه دولت له قانوني ځواک څخه بیرون دي.

د دغې نظریې نوښتگرپه اولمسه پېړۍ کې د هالینډ پیژندل شوي حقوقپوه هوگو ۳ گروسیوس دی، چې په خپل کتاب کې لیکي: ((د بین المللي حقوقو له مخې د سفیر په شخصیت کې د هغه د هیواد مشر د شخصیت تجلي یوه فرضیه ده او د افرضیه له دغې فرضیې سره ورته ده، چې وایی: سفیر د هغه دولت له خاورې څخه بیرون دي، چیرته چې دنده ترسره کوي اود دې پایله دا ده. چې سفیر مکلف نه دی، د هغه هیواد قوانین ومني، په کوم کې چې مامور دي.)) دغه نظریه د حقوقي سلیقي لخوا ومنل شوه او په ډیرې چټکۍ سره دود شوه. ډیرو لیکوالونو له همدې نظریې څخه گټنه وکړه اوحتا د ځینو

په عمومی بین المللي حقوقو کې (۱۹۲۶) لکه وائل چې د سفیر استازیتوب منی؛ خوله دې څخه بله پایله اخلي. fauchille-۱ -

قضیه په (۱۹۱۲)؛ کال کې، له کایرڅخه نقل (۱۹۴۶) schooner exchange-۲ -

hugo Grotius-۳

هغو رويو، حقوقي بنسټ پرې کينډول شو، چې په سنتي بين المللي حقوقو کې معمولي وه. د بيلگې په توگه د دولتي اوجنگې کښتو لخوا د خپل هيواد د قوانينو متابعت کول، کله چې د درياب په منځ کې وي يا هم د بل هيواد په ساحل کې يا هم د سفر پر مهال د کښتو پر داخلي اشخاصو د هغه هيواد د قوانينو اجراء چې کښتۍ يې د بيرغ لرونکۍ ده،^۱ خوبياهم د دغې نظريې قبول او عامول يې په الزامي توگه ډير زيات آثار لري، چې ټول يې مردود دي اومهمترين يې په لاندي ډول دي.

۱- هغه جرايم چې د سفير په کورياهم په کارځای کې رامنځته کېږي، که د سفير د متبوع هيواد د قانون تابع اوسي؛ نو د ناچارې له مخې بايد خپله سفير د خپل هيواد د قوانينو اجرا کوونکې يا قاضي شي.

۲- که يوتورن د سفير په يا کارځای کې پناه واخلي، نودهغه متبوع دولت مقاماتوته سپارلو لپاره يې بايد د استرداد ټول تشریفات ترسره شي.

۳- هغه ماشومان چې د کوربه دولت تابعيت لرونکيو مور او پلارڅخه (لکه د کوربه هيواد تابعيت لرونکي مستخدمين) د سفير په کور يا کارځای کې وزېږي؛ نو د ناچارې له مخې بايد د سفير د دولت تابعيت خپل کړي.

۴- له کور او کارځای څخه بيرون د ډيپلومات شخصي خونديتوب نور له قلمرو څخه بيرونيت نظريې سره تطبيق نه پيدا کوي.

پورتنې پايلې نه يوازې دا چې يوکلي بنسټ يا منل شويو اصولو ارونکې نه دي؛ بلکې بين المللي رويه عرف سره هم په ټکر کې دي. که څه هم له دې څخه صرف نظر وشي، چې د سفير د قضاوت صلاحيت هيڅ کله هم عام مقبوليت نه دي موندلای اونه هم عمومي معموله رويه گرځيدلې ده. د سفير د احکامو مسله هم داسې بيخوابه پاتې ده. په سفارت کې د پناه اخيستونکې په اړه هم بايد وويل شي، چې هيڅکله د دولتونو ترمنځ د سنتي بين المللي حقوقو په عرف کې مطرح نه ول اوهم ماشومان، چې د سفارت په داخل کې زېږدلي وي. څلورم مورد يانې د سفير شخصي خونديتوب، له قلمرو څخه د بيرونيت اصل سره په مغايرت کې دي؛ ځکه که د سفارت محل د بهرني هيواد برخه فرض

-اوسمهال ددغو دوو قاعدو بنسټ پر نورو اصولو ایښودل شوی دی، چې په دې کتاب کې پرې بحث نه کیږي. ۱.
-د کاپيتولاسيون يو استثنايي تاسيس و، چې اوس شتون نه لري او د بين المللي حقوقو پر قواعدو منکې نه ول. ۲.

کړو؛ خوبیا هم په هیڅ وجې نشو کولای چې دغه فرض ترهغو کوڅو اوځایونو پورې پراخه کړو، چې سفیریکې تگ راتگ کوي. د دغو واقعیتونو اوبیځوابه پوښتنو له امله د نولسمې پیړۍ د وروستیو یوشمیرلیکوالونو، له قلمروڅخه د بیرونیت نظریې صحت رد کړی دی اوځینو خوبیځې پرې کرښه راکښلې او په کلي ډول یې رد کړې ده، خوځینې نور بیا دهغوی برعکس پرمهدې نظریه پاتې شوي دي. پدې اړه د دغو دوو ډلو لیکوالو د گروهو غبرگون کولای شو د بیلا بیلومحکمو په رایو کې وگورو ۱ واتل چې د اتلسمې پیړۍ سویسی حقوقپوه د ډیپلومات دی، دی د هغو مشهورولیکوالو له ډلې څخه دی، چې په غوڅ ډول د دغې نظریې له ردولو څخه پرته یې د نورو په څیردې نظریې صحت یې رد کړې دی او داسې تفسیر یې کړی دی، چې وروسته ترمصلحت نظریه رامنځته شوې ده.

یوشمیر نورو لیکوالو لکه سیل هرست ۲ پریوې بلې طریقي له دغې نظریې څخه انکارکړی دی او د هغوپرانند د کوربه دولت د قوانینود درناوي په اړه د سفیرانو مکلفیت(چې نه رد پدونکی اصل دی) له دې څخه نه دی زیږیدلای دی چې پرهغو لازمی ده، د کوربه دولت د قوانینو اطاعت وکړې، بلکې له دې څخه زیږیدلای دی چې سفیران له هرې هغې کړنې څخه ځان وژغوري چې د کوربه دولت له گټو سره په ټکر کې وي. پدې استدلال کې په ضمني ډول د کوربه دولت د قوانینو په اړه دسفیرالزیمیت هم نه راځي.

ج- د خدمت د مصلحت نظریه

واتل لیکي دي ۳ که چیري په سفارت کې د خپلې دندې پرمهال د کوربه دولت له خاورې څخه بیرون فرضیږي؛ نوپه دې مانا ده، چې د ټولو حقوقو اوخپلواکې لرونکی دی، چې د هغه د کار د پرمخبیولو لپاره موثر دي. پرمهدې بنسټ د سفیر د خپلواکۍ اود کوربه دولت د قوانینو له تعقیب څخه خلاصی، د

• ددې اصل دقبول په اړه ۱۹۲۶ز کال کې فوگل قضی ی په اړه دجینوا محکمې رایه، چې دیوی سویسی نجل ی لخوا دخپل ناوړه ماشوم دپلارتوب دنسب ادعا پریو یوگوسلاوی ډیپلومات کوله. محکمې ددغې دعوې په دې دلیل ونه منله، چې یو گوسلاوی ډیپلومات له دعوې کوونکې نجل ی سره نزدیکت پرمهال، په سویسی هیواد حاضر نشی گنل کېدای، چې دسویسی دهیواد دقوانینوتابع دی اوسی. ددې اصل درد په اړه: په ۱۸۸۰ز کال کې دلایپزیک محکمې رایه، چې وای ی(له قلمرو څخه بیرون، اصل تفسیر ترهغه حده موثر دی، چې یوازې سفیر او ملگری یی په کې شاملی ږی) په همدې ډول دپاریس محکمې په ۱۹۲۲ز کال کې دهغه ماشوم دتابعیت په اړه: چې دیو بهرنی هیواد په سفارت کې زیږیدلای و. حکم وکړ چې سفارت خونديتوب لری؛ خو دفرانس ی دخاورې برخه ده

(کایر، معاصر ډیپلوماتیکې حقوق، ۱۸۸، مخ. ۱)

• ډیپلوماتیکې خونديتوبونه، ۱۹۲۶. Cecil Hurst

• داتلسمې پیړۍ سویسی لیکوال وډیپلومات، په (بین المللی حقوق) کتاب کې، له کایر څخه رانقل، ۱۹۰، مخ. e.vattel

هغه د کار د پرمخبيولو د اړتیا او مصلحت په خاطر دي. دغه نظریه، چې وروسته بیا ټولو لیکوالو تائید کړې ده، د ۱۹۶۱ز کال د وینا ژمنلیک په سریزه کې په صریحه توګه په دې ډول راغلې دی. (په ډاډه توګه ویلای شو، چې خونديتوبونه اومزیاوې د امتیاز په توګه اشخاصوته نه ورکول کېږي؛ بلکې په موثره توګه د ډیپلوماتیکي ماموریتونو دندوترسره کولو په خاطر د دولتونو استازو ته ورکولو...) له دې نظریې څخه کولای شو ووايو چې د ډیپلوماتیکي اړیکې دواړو دولتونو له دې سره علاقه لري، چې په خپلو کې دوستانه اړیکې وساتي. د هغوی د سفیرانو څخه بیرون خونديتوب د دواړو دولتونو په ګټه دي.

د مصلحت نظریه په واقعیت سره تطبیق ده اوله کور او کارځای څخه بیرون د ډیپلومات شخصي خونديتوب، چې له قلمرو څخه بیرونیت اصل سره معایت پیدا کوي، توجیه کوي او پریو سم منطق دغه خونديتوب د سفیر کورنۍ ته شاملېږي. د ځینو لیکوالو لپاره د دې نظریې د رد او یا هم کمه ترکمه د روغتیا په اړه یې یو بل ټکی هم مخي ته شوي؛ ځکه که یو ډیپلومات شخص لپاره خونديتوب مصلحت او اړتیا یومصداق لري؛ نود ډیپلومات لپاره د مالیاتي معافیت موضوع اونوره مزایاوې د اصولو له مخي له هغې سره کومه اړیکه نه لري. د دې لپاره چې د بیلګې په توګه د مالیاتو یا عوارضو ورکول یاترې معافیت او ګمرکي تفتیش نه کول واقعا د ډیپلومات له بڼې دندې ترسره کولو سره کومه اړیکه نه لري. د دې ځواب د خونديتوب اومزایا په طبیعت کې تفاوت دي؛ ځکه د خونديتوب پر خلاف د اصولو له مخي مزایا حقوقی اړخ نه لري؛ بیلکې د نزاکت له مخي شتون لري، چې په تدریجي اومتقابله توګه معمول شوي دي. د مزایاوو شتون د ډیپلوماتیکي دندوله بڼه ترسره کولو سره کومه اړیکه نه لري او یوازې د ډیپلومات مقام ته د درناوې په خاطر دي او په همدې خاطر تری تخلف یوه حقوقی قضیه نه رامنځته کېږي.

(د) د متقابل چلن نظریه

ځیني لیکوال دا اړخ د یوې نظریې په توګه نه مني اونه یی هم یادونه کوي؛ هو ځیني نور یی لکه کایر، د اړتیا او مصلحت له نظریې ملګري کوي. داسی تصورېږي، چې دغه اصل هم کولای شو د یوې نظریې په توګه وړاندې کړو، چې زیاتره یې عملې جنبه لری او یوازې په خونديتوبونو اومزایاوو پورې تړلې نه پاتي کېږي. لکه څرنګه چې سبیره کتاب کې، د بین المللي حقوقو قواعدو اجراییو ضمانت

پورې اړوند خپرکې بحث کوې ۱، د مخه ترد دې چې بين المللي سازمانونه رامنځته شي، په بين المللي اړیکو کې د قبول شويو قواعدو د اجراء د ضمانت په توگه يوازې توافقي (غچ يابدل) موجود وه ۲. غچ، چې په لومړنيو اړیکو کې د دوو طايفو ترمنځ معمول و، د يوتنبیهي عمل په توگه پرمختللي لوري د مجازاتو په موجود واو د يو پخواني قاعدې او قرار پر بنسټ به يی رعايت هم لازمي گڼل کيده. د هم شونې ده، دغه مجازاتي عمل له تخلف سره ورته نه دي. د بيلگې په توگه که يو دولت يوه معمولي قاعده رعايت نه کړي؛ نو بل دولت به يی په مسلحانه توگه غچ اخلي؛ خو دغه ډول مبالغه په استثنایي توگه کله کله کيږي. هغه څه چې د بدلي يا غچ اخيستلو په توگه دود دي، دا دي د تخلف په صورت کې زيانمن شوی دولت هم هماغه تخلف کوي، کوم چې مختلف دولت کړي دي. لکه که يو دولت سفير ته سپکاوی وشي؛ نو دا دولت هم د هماغه دول سپکاوی کوي، چې سفير ته يی شوي، چې همدې عمل ته متقابل عمل ويل کيږي ۳

دغچ او متقابل عمل د پرتلې په اړه کولای شو ووايو، چې غچ يوازيني او ترټولو موثرين ضمانت و، چې سنتي او بين المللي حقوقو کې به يی له ژمني يا يوې منل شوې قاعدې څخه د تخلف په صورت کې شتون درلود؛ خو متقابل عمل دهرې روبي د اجراء تامين لپاره يوضمني تفاهم او قرار دی، چې تر معمول حده پورې د دوو اړخونو ترمنځ شوی وي، اگر که دغه قاعده او رويه لا رسمي شوي نه وي. په بله مانا متقابل عمل بايد تل د مخه ترسره شوی وي عمل سره مناسب او يو ډول اوسي. له دې امله کنلای شو، چې نه يوازې په ډيپلوماتيکو اړیکو کې غچ اخيستنی او له متقابل عمل سره د مخيدنې وېره، د دې ضامن کېدله چې د دولتونو ترمنځ ژمنيه عرفي او عرف او عاداتی قواعد رعايت شي؛ بيلکې په ځانگړې ډول د سنتي ډيپلوماتيکو اړیکو په ټولو مرحلو او اړخونو کې همدغه متقابل عمل د قواعدو د اجراء ضامن گڼل کيده، پرته له دې چې په دوه اړخيزو ژمنليکونو کې به يی يادونه شوي وه.

په نويو ډيپلوماتيکي حقوقو کې پر عمل بيا بيا بحث شوي دي، هغه مهال چې د ملگرو ملتونو سازمان، د بين المللي حقوقو کميسيون د ويانا ژمنليک د موادو په راتولو او بررسۍ بوخت واو په دې اړه يې د دولتونو نظرونه او وړاندیزونه وغوښتل؛ نو له ديارلسو څخه زياتو دولتونو وړاندیز وکړ، چې ډيپلوماتيکي

سيبر، عمومي بين المللي حقوق، ۱۹۵۱، لومړی ټوک. ۱

- په فرانسوي ژبه او ۲ represaille

- sibert عمومي بين المللي حقوق، ۱۹۵۱، لومړی ټوک. ۳

خوندیتوبونه اومزایاوي دې د متقابلې معاملې پر شرط وړکړل شي. د ډیرو هیوادونو داخلي قوانینو، ډیپلوماتیکې مزایاوو په برخه کې د متقابلې معاملې شرط تصریح کړي دي؛ خو ویانا ډیپلوماتیکې ژمنلیک په قصدي عمل په توگه دغه اصل ته پاملرنه نه دې کړې. ددې نظریې د مخالفینو په اند، د متقابل عمل شرط د تصریح کولو پایله شوني ده داښي چې متقابل رفتار د غچ اخستنې پرمهال له عادي حد څخه تجاوز وکړي او په خپله یو شدید متقابل عمل وگرځي او په دې ترتیب دواړو عملونو د ورته والي اصلي شرط له منځه لاړشي. له دې پرته که ومنل شي، چې د قواعدو رعایت دې پرمقابل رفتار مشروط شي؛ نو په دې صورت نه یوازې دا چې اړیکې دواړواړخونو یو بل د متقابل رفتار په انتظار، په ابهام د یو بل پر وړاندې بی تفاوته پاتې شي؛ بیلکې په توگه یوهیواد کې له سفیرانو سره د ډول ډول متقابلو رفتارونو په سبب بیلابیلو متقابلو رفتارونه د نورو ستونزو د رامنځته کېدا لامل شي. باید ووايو، چې په ویانا ژمنلیک کې د دغه قید نه تصریح کول د متقابل رفتار له اصل څخه څه شي نه شي را کموي او اوسمهال په عملي توگه ټولو دولتونو ته معلومه ده، که له قبول شویو قواعدو څخه تخلف وکړي؛ نو باید د ورته یوې رویې تحمل هم پیدا کړي.

شونې ده دولتونه د ژمنلیک د مقرارتو د رعایت په اړه د متلف هیواد له عمل څخه یو بیل ډول مکلفیت ولري، د دې لپاره چې دوري تسلسل پیدانه کړي. د هغه دولت لپاره چې د متخلف هیواد له تخلف څخه متاثر شوي دي، د جبران لپاره تل دوه لارې شتون لري؛ یوه یې هم د ډیپلوماتیکو اړیکو په پرې کول لاس پورې کول او دویمه یې هم متقابل عمل کول دي. که څه هم د ویانا ۱۹۶۱ز کال ژمنلیک د پورتنیو دلایلو پر بنسټ د متقابل رفتار شرط نه دي منلای دي او د دې ژمنلیک د مقرارتو د رعایت په اړه یې د دولتونو مکلفیت له هغو عملونو څخه جدا کړي دي، چې یو څو هیوادونه یې په استثنایي توگه ترسره کوي؛ خو بیایي د متقابل رفتار اصل په دې دلیل چې په عمل کې ترې ځان نشي ژوغورلي په اووه ویشتمه ماده کې تریوځای پوري منلي دي. د دغې مادې له مخې له مخې دولتونو باید د دې ژمنلیک د مقرارتو د اجراء پرمهال د ډیپلوماتیکې ماموریتونو ترمنځ تبعیض ونکړي؛ هو که یو دولت د دغو مقرارتو د یو بل دولت د ډیپلوماتیک ماموریت په اړه په محدود ډول اجراء کړي؛ په دې نوم چې هغه دولت هم دغسې کړي دي، د مقرارتو دغه محدود اجراء کول (چې په حقیقت کې متقابل عمل دي) تبعیض نه گنل کیږي.

دوهم څپرکی
په اسلام او نړیوالو حقوقو کې ډیپلوماتیکي
مصونیتونونه (تحلیل او تجزیه)

لومړی مبحث - په اسلام اونړیوالو حقوقو کې د ډیپلوماتیکې

مصونیتونو

په اسلام اونړیوالو کې د ډیپلوماتیکې مصونیتونو ډولونه په اسلام اونړیوالو حقوقو کې په لاندې ډول تریخت لاندې نیسو.

لومړي مطلب- د ډیپلوماتیکې مامورینو مصونیتونه

پخوا به سفارتونو کړنې لنډ مهاله وي اودایمي سفارتونه موجود نه ول، دا ځکه چې د ملتونو ترمنځ په ډیرې وختونه جگړې روانې وې او خپل منځي اړیکې به یې کمزورې وي ۱. په اولسمه پېړۍ کې دایمي سیاسي نمایندګیو له رامنځته کیدو څخه وړاندې په سیاسي استازو د خپل هیواد څخه بهر په نورو هیوادونو کې د لنډ مهاله اوسیدو او پاتې کیدو حق درلود. سیاسي استازو ته څرګندې یا ضمني ورکړل شوي پناه پرنظرې د بیا کتنې له مخې اسلام د دایمي نمایندګیو په منلو کې کوم خنډ شتون نه لري، حتی تردې که چیرې د نظریې وړ دنده هم ختمه شي وي، نو د کومې ځانګړې پناه اخیستلو اړتیا نشته. حنبلي فقهاوو پناه اخیستونکي او سیاسي استازي ته کوم ځانګړې وخت ټاکلو څخه پرته مطلق ډول روا ګڼلي ۲. د دې خبرو د اثبات دلیل دا هم دی چې له غیر مسلمانانو سره د مسلمانانو د اړیکو بنسټ پراسنادو ولاړ دی، نه پر جگړې او همدارنګه د بالمثل کړنې اصل هم د خپل منځي ډیپلوماتیکو اړیکو بنسټ جوړوي. نړیوالو حقوقو ډیپلوماتیکې استازو او کونسلانوته یو لږ ځانګړي امتیازات قبول کړيدي، ترڅو هغوی خپلې چارې په ښه صورت ترسره کړي اود مقابل احترام پر بنسټ پراصولو عمل وشي، د سفیرانو سفارتي خونديتوبونه په لاندې ډول دي.

لومړي جز- په اسلام کې د ډیپلوماتیکې مامورینو مصونیت

اسلام سیاسي استازو او سفیرانو ته بیلابیلو اړخونو نه خونديتوب، خوندي ځای ورکولو، مناسب احترام کولو او پاللو مسولیت په غاړه اخیستي، که څه هم مسلمانانو سره یې ناوړه چلن هم کولو اود دې لپاره

-المنجد، ۱۰۱، کتابت صلاح، رسل الموک ومقدمه، ۹۳ مخ. ۱

-المحررفی فقه النبلی، ۲، کتابتوک، ۱۸۰ مخ. ۲

چې ترڅو دا وگړي خپلې دندې بڼه شکل اجرا کړي اود نړۍ د سوکالۍ اوارامۍ له لامل وگرځي. په اسلام دين د سفيرانو اوسفارتې خونديتوبونه په لاندي ډول بيان شوی دي.

۱- له تیری څخه مصونیت

په بين المللي اصطلاحاتو کي د دې خونديتوب مانا دا ده؛ چې د يوشخص يا يوځايي حرمت اوحقوق د نقص ياماتيدو وړ نه اوسی، د ځای حرمت مانا دا ده چې؛ له اجازې پرته څوک داخل نشي او د شخص حرمت دا چې د هغه آزادی اوحقوق مات (نقص) نشي؛ خودغه حرمت نه يوازي د ډيپلومات په ځان او سفارت پورې تړلي ندي؛ بلکې په هرډايموکراتيک رژيم(نظام)کې د اساسي قوانينوله مخي هرکس اوکور له دې حرمت څخه برخمن دي. هغه تفاوت چې دعمومي کورونواواشخاصوحرمت د سفارتونوځايونواوډيپلوماتانو له حرمت څخه بيلوي، دا دي چې دعمومي کورونواواشخاصوحرمت د قانون په ځانگړو مواردو کي ماتيدني اوسلبيدلای شي، پداسي حال کي سفارتخانې اوسفيرانوکورونه د حرمت اوسلبيدو وړنه دي او هيڅ قانون نشي کولای چې پرخلاف عمل وکړي ۱.

شخصي مصونیت(خونديتوب):

د دې خونديتوب له مخي د سفیرځان، مال، دفتري سامان آلات اوسفارتخانې خوندي ده اوپرذغوخيزنوهردول تیری اوتجاوز ممنوع گڼل شوي. د دې مبارک آيت شريف دولت مکلف دي چې د سياسي نمايندگيو او ستازوخونديتوب ته پاملرنه وکړي. ((وان من المشركين استجارک فاجرہ حتی يسمع کلم الله ثم ابلغه مامنه ۲)). ژباړه: . که چيري له مشرکانوڅخه يوکس له تانه پناه وغواړي، نوپناه ورکړه هغه ته، ترڅو دوی واوری کلام د الله جل جلاله او بيایي د هغه د امن ترځايه ورسوه اودا له دې وجهې داسي قوم دی. چې، نه پوهيږي. ظاهرا دغه آيت مبارکه هغو کسانو پوري مربوطيږي؛ چې قصدي اراده يې د قرآن زده کړه وي. اسلامي خاورې ته راتلای شي، د هغه ځان، مال او پناه غوښتنه هم کولای شي؛ يو تعداد مفسرانو دغه آيت واضحت، مفهوم آيت شريف د سفيرانو اوبيگانگانو په مورد د هرمسلمان په مصلحت هم راځي بدون شک د سفيرانو او نمايندگانو استول اسلامي هيوادونو ترمنځ د سولې او روابطو جوړولو اوهمسياگانوهيوادونو د غوښتنو پراساس دي.

-صدر، جواد. حقوق ديپلماتيک وکنسولۍ، ص ۸۷، ۱

-توبه سورت، ۶ آيت، ۲

ابن کثیر رحمه الله د پورتنی آیت شریف په تفسیرکي وایی: ((که چیري یوکس له دارلحرب څخه د ډیپلوماتیکو دندې ترسره کولو، سوداگري، د سولې، د جگړې بندولو، جزیی ورکولو یا نورو ورته کارونو په موخه دارالسلام ته راشي اود مسلمانانو د واکمن یا د هغه له مرستیال څخه پناه وغواړي، نو ترڅوچې په دارالسلام کې پاتي وي او خپل هیواد ته گرځیدلي نه هغه ته پناه ورکول کیږي ۱. ابو رفیع د قریشو په نمایندگي رسول الله علیه السلام ته راغي؛ او هغه سره یی ولیدل او حضرت رسول الله باندي یې ایمان راوړو، اوله رسول الله علیه السلام څخه غوښتنه وکړه؛ چې اجازه ورکړي هلته پاتي شي. رسول الله په ځواب کې ورته وفرمایل: ((الی لا احس بالعهد ولا احس بالبدد ولكن ارجع فانون فی نفسک الذی فی نفسک (لان فارجع)) پر د دې اساس روایت چې اهل سنت نقل کړي دی. حضرت رسول الله په ابورفیع باندي ټینگار وکړه، هیڅ وخت خپل عهد نه نقصوم. نږدی دی چې شخص خپل وطن ته بیرت لارشي قریشوته، هغه څه چې غواړي زه یې ورکوم ۲.

۲- قضایي مصونیت (خونديتوب)

د قضایي خونديتوب له مخي ډیپلوماتیکي استازي د قضایي اونظامي او دولتي اجرایوي کاروايو او اقداماتو څخه خوندي دي. په دي مانا چې ډیپلوماتیک مامورین د کوربه هیواد د اتباع یا نوروخارجي اتباعو په پرتله د قانون له اجرا څخه خارج دي.

مالي خونديتوب

له مالي خونديتوب څخه مطلب دا دي چې ډیپلوماتیکي استازي د بالمثل عمل له مخي د ټیکس اومالياتو له ورکولو څخه معاف وي. د دغو خونديتوبونو په اړوند داسلام دريځ ته په لاندې اشاره کوو.

۱- د شخصي خونديتوب امتیازات

اسلام د پناه ورکولو د اصل له مخي تائید کړي دی. د پناه ورکولو څخه مطلب دا دی چې د سفیراوسياسي استازي ځان، مال، اهل وعيال، دهغه څخه لاندي کسان، د هغه الات اولیکونه په نه پتلل کیږي. که چیرته سفیرجاسوسي وکړي اویاهم خپل هیوادته ځینومهمو معلوماتو د ترلاسه کولو څخه وکړي؛ نویابه تري هم دغه خونديتوب نه اخیستل کیږي اود ځکه چې د فقهاوو دا پریکړه ده

۱- دابن کثیرتفسیر، ۲، ۳، ۳۳، مخ، دالبابی الحلبي چاپ. ۱

۲- زخیلی، آثارالحرب فی المهالات فی الشریعت الاسلامیه والقانون الدوله العام، ۴۰۵، ۴۰۵، ۲.

چې، له پناه اخیستونکي څخه به هغه وخت بیرته اخیستل کېږي، چې کله د هغه یوازینې موخه جاسوسي وي. د ځانگړو سیاسي نمایندگيو په وسیله چې کله هم هیوادونه خپل سفارتي کارکوونکي گماري، نو دواړو لوریو ته یو ډول د گټو ترلاسه کولو زمبڼه برابره وي.

۲- په اسلام کې ډیپلوماتیکې مصونیتونو کړنې

دا ډول معاملې په دې موخه قبلوي، چې له دې چارو څخه ترلاسه شوې گټه په عمومي ډول د هغو جزیي زیانونو څخه زیاته وي، چې دا ډول کړنو څخه اسلامي دولت ته رسېږي. همدا پریکړه د اصول فقهي پردې قاعدې هم ولاړه ده؛ چې وايي (یرتکب اخف الضررين لازالت اشد هما، والحکم یتبع المصلحت الراجحت) یعنې د یوسترزیان د دفع کولو لپاره کوچني زیان زعمل کېږي اود یوي مسئلي حکم ترجیحي نسیگني تابع وي

۳- د قضایي خونديتوب په اړوند اسلامي فقه

اوسنیو نړیوالو حقوقو کې یوڅه توپیر لري او هغه دا چې اسلامي فقهاء پناه اخیستونکي شخص اوسیا سي استازي په اسلامي خاوره کې د قضایي اعمالو یا جزایمو په ارتکاب سره مواخذې وړگنې اودا ځکه چې پناه اخیستونکي شخص د پناه غوښتنې او په دارالسلام کې اوسیدنې سره سره د اسلامي احکامو پابند گرځي. د جزا ورکولو هدف یوازې د شته ناخوالې له منځه وړل دي او پناه اخیستونکي که څه هم په موقتي ډول په اسلامي خاوره کې اوسېږي؛ نو باید له فساد کولو څخه په کلکه ځان وژغوري. یومجرم انسان هیڅکله هم د ډیپلوماتیکي چارو د ترسره کولو وړتیا نه لري اونه هم د خونديتوب ورکولو مستحق وي امام ابوحنیفه رحمت الله بیا د دې په اړونده څه نرمي څخه کار اخیستي اود حقوق الله اړونده جرایمولکه: زنا، غلا او نورو کې پناه اخیستونکي د مواخذې اونیونې څخه مستثنی کړي دی ۱.

الف - جزائي مصونیت (خونديتوب)

جزائي مصونیت د قضایي مصونیت نتایج (پایلي) شمیرل کېږي. د نړیوالو تړنونو له اوعرف پراساس ډیپلوماتیکي استازي په هغه هیواد کې ماموریت لري د جزائي مصونیت څخه برخوردار دي. همدارنگه د ۳۱ مادې د کنوانسیون وینا کې هم راغلي ډیپلوماتیک مامور په منوونکي دولت کې د جزایي تعقیب له خونديتوب څخه برخمن دي اود مدني او اداري دعووو له خونديتوب څخه هم برخمن دی. د جرم د

۱- اجریمت العقوبت، محمد ابوزهره، ۳۳۵ مخ.

ارتکاب په صورت کې متبوع هیواد د جزایي تعقیب لاندې راځي. د اسلامي فقه له نظره د دې نظریې له جملې څخه ابوحنیفه (رح) سفیرانو او سیاسي استازو جزایي مصونیت نسبي منلی دی: یعنی که څوک په اسلامي هیواد کې په موقت ډول یا اسلامي احکام تابع ماموریت پرمخ بیايي. مستامن محسوب کېږي ۱. د ابوحنیفه رحمت الله له نظره مستامن باندې لازمه ندي چې ټول اسلامي احکام اویوازې حق الناس لکه قذف یا مستلزم قصاص یا جزائي تعقیب لاندې نیول کېږي ۲. په اوسني وخت کې د دولتونو ترمنځ تعامل د ا دې چې یو ډیپلوماتیکي استازي د دعوی د څیړلو لپاره د هغه د متبوع هیواد سره اړیکه نیول کېږي، همدارنگه هر هیواد د دې حق لري چې دا ډول استازي د نامطلوب عنصر په حیث اعلان کړي اوله اړوند هیواد څخه یې د بیرته ورغوښتنه وکړي، دوخیمو جرایمو د ارتکاب په صورت کې یې کوربه هیواد په زوره هم د خپلې خاورې څخه ایستلی شي او که چیري یوه هیواد د خپلې سلامتیا لپاره لازمه وگنې؛ نومجرم شخص نیولی هم شي.

ب - مدني او اداري مصونیت (خونديتوب)

ډیپلوماتیکي مامورین د ژوند په راوړنو چارو کې کله کله د خصوصي حقوقي اعمالو هم لاس پوری کوي. چې شونې ده مسولیت ورته متوجي شي. خو دلته د جزائي خونديتوب یو لړ مخالفین هم لري. په دې اړوند اعمالو د ډیپلومات په ځان پوري مربوط اعمال بیلول او تشخیصوي د هغوی په اند کومه گټه نه لري؛ ځکه ټول هغه حقوقي اعمال چې یو ډیپلومات یې د خپلې رسمي دندې پر مهال ترسره کوي په حقیقت کې د خپل دولت لپاره ترسره کوي چې پردې مهال د اختلاف حقوقي لوري یو بهرنی دولت دي، نه خپله په شخصي توگه ډیپلومات چې خونديتوب ته لاره اواره شي. د ویانا ژمنلیک ۳۱ ماده یې په دې ډول بیانوي. ډیپلوماتیکي مامور په منوونکي دولت کې د جزائي تعقیب له خونديتوب څخه برخمن دی اود مدني او اداري دعوو له خونديتوب څخه هم برخمن دی، هغه غیرمنقول مالونه چې سفارت ځانې پوري اړوند وي شاملېږي.

دوهم جز-د ډیپلوماتیکي مامورانو مصونیت په نړیوالو حقوقو کې

د خونديتوب قاعده، هم د ډیپلوماتیکي ماموریت ځای، خپله د ډیپلومات ځان، کوراو کورنۍ یې رانغاړي. یوشمیر لیکوال لومړی خونديتوب (د ډیپلوماتیکي ماموریت د ځای خونديتوب) د دویمي هغه (د

-باعر، الدبلماسیه بین السلامی والقانون الدولی، ص ۱۸۹. ۱

-عودت التشریح الجنائی الاسامی مقارنا بالقانون الوضی عهد، ص ۲۸۰. ۲

ډیپلومات د ځان خونديتوب) تابع گڼي، په دې مانا چې د خونديتوب د شتون فلسفه دا ده، چې د ډیپلومات ځانې امنیت تامین اوسي او په ښه توگه د دندې د ترسرو کولو خپلواکي هم ولري. په حقیقت کې دغه خونديتوب شخص ته نه ورکول کېږي؛ خودا چې له تیري څخه د ډیپلومات کور، کورنۍ او کارځای خوندي ونه گڼل شي؛ نو یوازې د ډیپلومات په خونديتوب هغه خپلواک نشي گڼل کېدای او نه هم ورسپارل شوې دنده په ښه توگه ترسره کولای شي. خونديتوبونه عمومي توگه په لاندې ډولونه لري، یو ته یې د تعرض یا تیري په مقابل خونديتوب او بل ته یې قضایي خونديتوب ویل کېږي.

۱- له تیري څخه خونديتوب

په بین المللي اصطلاح کې د دې خونديتوب مانا دا ده، چې شخص یا یوځای حرمت او حقوق د نقض یا ماتیدو وړنه اوسي. د ځای حرمت مانا دا ده چې له اجازې پرته ورته څوک نشي ننوتلای اود شخص د حرمت مانا دا ده، چې د هغه آزادي او حقوق مات (نقض) نشي؛ خودغه حرمتونه یوازې د ډیپلومات په ځان او د سفارت په ځای پوري تړلي نه دي؛ بلکې په هر ډیموکراتیک رژیم (نظام) کې د اساسي قوانینو له مخي هرکس او کورنۍ له دې حرمت څخه برخمن دي. له تیري څخه د سفارت ځانې خونديتوب هیڅکله له رد سره نه دي مخ شوي او ښایي چې دغه خونديتوب به په پخوا وختونو کې له اوسمهاله څخه نورهم ډیر کلک په پام کې نیول کېدل. اوسنۍ او پخواني ټول لیکوال د سفارت ځانې د خونديتوب پر اړتیا او مطلقیت باندې سره یوه خوله دي. همدا لامل دی چې ټولو ډیپلوماتیکي ژمنلیکونو کې ځای شوي دی او د ۱۹۶۱ز کال د ویانا ژمنلیک هم ورڅخه په مطلق اوله کوم شرط پرته یادونه کړي ده ۲.

الف- د ډیپلوماتیکي مامورینو شخصي خونديتوب

ډیپلوماتیکي مامور په شخصي توگه له تیري (نیوني) څخه خوندي دی. د ویانا ژمنلیک له ۲۹ مادې سر سم منوونکی دولت مکلف دی، چې د ډیپلوماتیکي مامور درناوی وکړي او ټول هغه لازم تدابیر ونیسي، چې هغه، د هغه قید پرازادي او حیثیت د تیري مخه پرې ونیول کېږي. سره له دې چې یاده شوې ماده له کوم قید او شرط پرته یوه کلی مفهوم افاده کوي، خودغه خونديتوب نامحدود کېدای نشي؛ د منوونکي دولت د امنیت مسله هم ترمنځ شته او امنیت ساتنه د هر دولت له اساسي دندو څخه ده، په دې مانا چې د یوشخص له خونديتوب څخه مهم دی، په همدې لامل باید د ډیپلوماتیکي مامور د

۱- بی-ګدلی، ضیایی، حقوق بین الملل عمومی، ص ۳۷۴.
۲ د ویانا ژمنلیک، ۲۲ ماده، ۱۹۶۱ز کال.

خونديتوب لپاره هم يو حد موجود وي. د خونديتوب دغه حد ته د ويانا کنوانسيون حقوقي کميسيون په خپلومطالعاتو اوخپړنو کې پام کړي دی؛ خو په ژمنليک کې نه دی راغلی. د کميسيون د مذاکراتو له بررسي څخه صرف دومره ښکاري، چې کيدای شي په ځينو مواردو کې دغه خونديتوب محدود شي، لکه د هيواد له امنيت څخه دفاع په حالت کې (د جاسوسي په مقابل کې) اويا هم هغه مهال چې يو ډيپلوماتيک مامور د جنايت مرتکب شي. ښايې نه شونې وي، چې دغه خونديتوب ټول محدودونکې مواردو په گوته کړي شي؛ خو په عمومي توگه بايد دوه صفتونه ولري، په دې خاطر چې د خونديتوب له اصل څخه په خپله خوښه يواځيزه تفسيرنه وي شوي. دغه دوه صفتونه عبارت دی له دې څخه چې دهيواد دامنيت له مخې د يوشخص يوعمل يا کرڼه څومره مهمه ده ۱.

دويم داچې فعل فوريت هم ولري اوکنه؟ دغسي يومورد چې ياد شوي دواړه صفتونه په کې ځای وي، مشهود جرم دي. په دغسي يو حالت کې د منوونکي دولت امنيتي مسوولين بايد د جرمي پيښي سيل کوونکي نه اوسي. په دې نوم چې ډيپلوماتيک مامور شخصي خونديتوب لري؛ بلکې ورته په کار دي چې د جرم مخه ونيسي. شونې ده تريوه حده پوري ډيپلومات ودروي، که څه هم دهويت پيژندنې يا له جرم څخه دمخنيوي په خاطر وي، دا دهغوی د دندې غوښتنه ده. معموله خبره دا ده، دهرډول ستونزو دمخنيوي په خاطر، کله چې پوليسود يوډيپلومات هويت تشخيص کړ، چې ناقانون کرڼه يې ترسره کړې ده، هغه خوشي کوي اوله موضوع څخه د بهرنيوچارو وزارت ته خبرورکوي. همدغه خبرشونې ده په هماغه مشخصه موضوع کې د وزارت لخواسفارت ته واستول شي اويا د جرم اهميت ته په کتني سره د ډيپلومات د ايستلولامل شي. په دې مادې کې د دوه ويشتمې مادې د دويم بند په څير د ډيپلوماتيکي ماموريتځي اوپه کې د اموالو د خونديتوب په اړه د منوونکي دولت مکلفيت هم تعين شوي دی؛ خو د دغو دواړومادو ترمنځ يوکلي توپيرهم شته دی. په دې مانا چې سفارتځي اوپه کې مالونه ثابت دي، دا د هروخت لپاره شونې ده چې امنيتي مسوولين يې د نوروله تيروڅخه وساتي. خوديپلوماتيکي مامور يوڅوڅخنده موجود دی اوله يوه ځايه بل ته ځي او راځي، له يونبارنه بل ته هم سفرکوي. په همدې خاطر د منوونکي دولت امنيتي مسوولينو ته اسانه نه ده، چې د هغوی پرشخصيتونو اويا هم پرازاديو يې د تيري درجي تشخيص کړي.

- جواد، صدر ډيپلوماتيکي او کونسلې حقوق مخ ۱۲۷- ۱

دا خوندیتوب تر ډیره خپله په ډیپلومات پوري اړه لري. دا ناشونې ده چې باید هڅه وکړو چې خپل ځان د وگړوپه منځ کې بي حرمتي اوتیري ته پاتي نه کړي. د منوونکي دولت مسوولیت د دولت په امکاناتو او پېښي اوځای په غوښتونو پوري اړه لري. دا ناشونې ده چې له منوونکي دولت څخه دې دا تمه وشي، چې په هر ډیپلومات پسي دې یو امنيتي مسوول موظف کړي، چې امنیت یې وستاتي. دا کار یوازې له دې امله ناشونې نه دی چې هر هیواد کې د ډیپلوماتانو شمیر ډیر دی؛ بلکې له دې امله هم ناشونې دی چې ډیپلوماتان هم له دې سره موافقه نشي کولای؛ ځکه دا کار د هغوي له ازادۍ سره په ټکر کې راځي. په زیاتو مواردو کې د منوونکي دولت له مکلفیتونو څخه ځیني یې خپله د ډیپلومات غاړې ته ولیږي. په دې معنا چې نا ډاډمنو ځایونو ته سفیر کولو او یا هم له شکمنو اشخاصو سره له لیدني کتنې څخه ځان وژغوري. د دې موضوع اهمیت ډیر هغه مهال ښکاره کیږي، کله چې د موقعیت او مقتضیانو په مناسبت د ډیپلوماتیکي مامور رفتار د ملي یا مذهبي احساساتو پاروونکي شي او یا هم د ځینو جریاناتو د رامنځته کیدو پرمهال لکه انقلابونو او لاریونونو کې خپله د پېښو منځ ته ورشي. پرته له دې چې په هغه پوري اړه ولري، په دغسي شرایطو کې نشو کولای منوونکي دولت مسوول وگڼو. دغه ډول موارد گڼ شمیر سوابق هم لري، په ځانگړي ډول په هغو هیوادونو کې چې وگړي یې ژور مذهبي احساسات او عقاید لري او یا هم په هغو هیوادونو کې چې وگړي یې تعصبات کې راگیر وي، دغسي پېښو شونتیا تل لیدل کیږي.

ب- د ډیپلوماتیکي مامورینو د کورنیو مصونیت (خوندیتوب)

د پخوانیو سنتونو او نویو حقوقو له مخي د ډیپلوماتیکي مامورینو په خوندیتوب کې د هغوی کورنی هم شاملې دي. په پخواني عرف کې له کورنی څخه منظور ښځه، بچیان او هغه څوک ول، چې په یوه کور کې به یې ژوند کاوه؛ خو وروسته د ډیپلومات د کورنی مفهوم پراختیا وموندله، تردې ځینو دولتونو په یو کور کې د ژوند کولو شرط هم لازم نه گانې؛ ځکه په عمل کې ډیر داسې پېښیدل چې د یو ډیپلومات زوی دی د منوونکي دولت په یوبل ښار کې زده کړو لپاره استوگن وي یا کله کله داسې هم کیږي، چې د ډیپلومات خپله ښځه دې له هغه سره په یو کور کې ونه اوسي^۱.

د پورتنۍ ماخذ. مخ ۱۲۹.

(د بیلگې په توگه د مسافری کې). د ویانا ژمنلیک ۳۷مې مادې د دغه ډول نظریاتو د ټکر د مخنیوي په موخه اود دې لپاره چې د هروخت شرایطو په پام کې نیول شوي وي، کورنۍ یې نه خپلوی. په درجي پوري تړلي اونه یې هم په یو کور کې ژوند کولو پوري؛ بلکې یوازې یې په عبارت بسنه کړی ده، چې کولای شو پر (گډ ژوند کې غړیتوب) یې تعبیر کړو. له دې تعبیر سره کورنۍ مفهوم پراخیري اوله هر ډول قید اوشروط څخه وځي؛ خوحقوقي کمیسیون ددې لپاره چې په دې هکله یوه کړنلاره په لاس کې ولري، د ډیپلومات لپاره یې د کورنۍ غړيو لکه نښې اوپچیانو شتون کافي وگانو؛ خو نورو خپلوانو لپاره یې په یو کور کې د اوسیدو شرط ایښي دی، لکه خور یا هم نور خپلوان. دا خپلوان به د لیدنې اومېلمستیا لپاره نه وي راغلي؛ بلکې ددې لپاره به د ډیپلومات په کور کې اوسیري، چې د هغه ترکفایت لاندې دي او یا هم په ژوند کې ورسره مرسته کوي، چې له هغه سره ژوند کوي.

ج-د ډیپلوماتیکي اسنادواو لیکنو مصونیت(خونديتوب)

د استوونکي دولت د رسمي اوغیر رسمي اسنادو اولیکونو خونديتوب څخه ماموریت ته راځي یا هم له ماموریت څخه بیرون ته ځي، له ډیرو پخوا راهیسي شتون لري. همدغه تړولو اړین خونديتوب دی چې دولتونه یې د خپلو پټو اسنادو د ساتنې لپاره اوپه مجموع کې د هغو اقداماتو په اړه چې په خپلو اړیکو کې یې له نورو دولتونو سره ترسره کوي، لازمي گڼي. له دغه خونديتوب څخه پرته، په بهرنیو هیوادونو کې له خپلو مامورینو سره د دولتونو اړیکو مختیري، چې شونې ده دغه اختلال په بین المللي اړیکو کې د ډیرو زیان بخښوونکی پایلو لامل شي. پرهمدې بنسټ ډیپلوماتیکي مامورین له خپل دولت سره د لیکنو یا تلگرافي اړیکو پرمهاله له ځانگړيو رمزونو څخه گټه واخلي او په کارده چې د هغوی ټولې لیکنې اړیکي هر ډول پلټني څخه خوندي اوسي. په پخوا وختونو کې، د دې لپاره چې دغه خونديتوب تامین وي، لیکونه اسنادونه به یې د یوځانگړي لیک وړونکي په واسطه لیږدول، چې دغه لیک وړونکي به هم د یوډیپلومات په څیر ترهغې د سفارت پستونه(لیکونه اواسناد)به ورسره ول، له هر ډول څارني اونیونې څخه به خوندي و. دغه پخوانې دود له منځه نه دی تلای او اوس هم ځیني دولتونه له خپلو سفارتونو سره د اړیکو پرمهاله له ځانگړو لیک وړونکیو څخه گټه اخلي، چې دغه ډول لیک وړونکي د(ډیپلوماتیکي وړونکي په نوم یادیري). چې د ۱۹۶۱ز کال دویانا ژمنلیک ۲۷مې مادې د احکامو له مخې منوونکی دولت مکلف دی، چې د ډیپلوماتیکي ماموریت نه مانع کیدونکي یو ازاد ارتباط تامین کړي.

دغه ارتباط معمولاً د سفارت اواستوونکي دولت د بهرنیو چارو وزارت ترمنځ اوسي، خو شونې ده چې هرسفارت دې په نورو دولتونو کې د خپل دولت له سفارتونو سره هم اړیکي وساتي. نن ورځ د ډیپلوماتیکي اړیکو په پراختیا سره، په ځانگړې توگه چې د مخصوصي یا ځانگړې ډیپلوماسۍ په شتون کې دغه سکالو د ډیرو زیات اهمیت لرونکي ده. دا نشو منلای چې د یو دولت د بهرنیو چارو وزیر دې له خپل هیواد څخه بیرون اوسي، خو په نورو بیلابیلو دولتونو کې دې یې خپل دولت له سفارتونو سره مراسلات (لیکونه) له خونديتوب څخه برخمن نه وي. په حقیقت کې داسې هیڅ دلیل شتون نه لري، چې له خپل دولت سره د سفارتونو د لیکونو تبادلې، د یوهیواد د سفارتونو ترمنځ له هماغې ورته کړنې سره، د خونديتوب د وجودي فلسفې له حیثه توپیر ولري. سفارت کولای شي، داړیکو له هرې وسلې څخه کار واخلي. نن ورځ ځینې دولتونه له ډیپلوماتیکي لیک وړونکي اوختا له ځانگړو الوتکو څخه گټه اخلي. د دې لپاره چې سفارت ډیپلوماتیکي پست (لیکونه او اسناد) په پوره ډاډه اوله هرډول پلټنې څخه پرته خپل ځای ته ورسېږي، نو د ناچاري له مخې دغه پست انتقالوونکی هم له هرډول څارنې اونیونې څخه خوندي وي.

همدا لامل دی چې له پخواني دود سره سم اوهم ۱۹۶۱ز کال د ویانا ژمنلیک له مخې ډیپلوماتیکي لیک وړونکی، په ټولو هغو هیوادونو کې چې دی ترې تیرېږي اوله استوونکي دولت سره بنیې اړیکي ولري، له دې خونديتوب څخه برخمن دی. دا چې د ډیپلوماتیکي لیک وړونکي خونديتوب له دې امله دی، چې لیکونه خپل ځای ته ورسوي، نو کولای شو چې له دې څخه دغه مخالف مفهوم هم واخلو، چې کله دغه ډول لیک وړونکي لیکونه ترځایه ورسوي، نو خونديتوب یې هم له منځه ځي؛ خو دغه استنباط سم نه دی؛ ځکه شونې ده چې د ډیپلوماتیکي لیک وړونکي ته له لیکونو پرته یولې شفاهي پیغامونه هم ورسپارل شوي وي یا دا چې په هر حالت کې دهغه خونديتوب شونې دی، په راتلونکې کې دهغه د دغه ډول ماموریت ترسره کولو ضمانت وکړي. همدا لامل دی چې د ډیپلوماتیکي لیک وړونکي خونديتوب څخه بیل دی، چې هغه ترځایه رسوي او په همدې خاطر ډیپلوماتیکي لیک وړونکی د یو ډول ځانگړی حکم لرونکي دی، چې دغه حکم د ټولو هیوادونو لپاره رسماً پیژندل شوي دی، چې له همدې امله د ټولو دوستو هیوادونو د مامورینو له تیري څخه خوندي دی، پرته له دې چې د ډیپلوماتیکي لیکونو کڅوړه ورسره ده اوکنه، یوازې، همدومره بسنه کوي، چې په حکم کې یې ماموریت مشخص شوي

وي. د ډيپلوماتيکي ليکونو خونديتوب دا مانا لري، چې د ډول ليکونه د منوونکي دولت اونورو هغه دولتونه چې ماموريت پکې پلټنې او ضبطونې څخه خوندي دي، چې استوونکي دولت سره بنيې او دوستانه اړيکې لري ۱.

چې ډيپلوماتيکي ليک وړونکي له ليکونو اوشيانو څخه پرته نور شيان له ځان سره ولري؛ نو په کار دا چې د سفارت ليکونه د ظاهري بنيې له مخي بايد يوه ځانگړي بڼه اومشخصات ولري، چې په آسانه سره وپيژندل شي. د ډيپلوماتيکي ليکونو دغه ډول ليرنې بڼه، چې نږدې په ټولو هيوادونو کې يو ډول وي (ډيپلوماتيکي ليکونه)، دا پاکټ يا کڅوړه په واسطه مشخصيږي، چې له پاسه پرې کنبلي وي (ډيپلوماتيکي ليکونه) دا پاکټ يا کڅوړه د بهرنيو چارو وزارت لخوا ياهم دسفارت لخوا مهرباندېږي. له دې پرته ليک وړونکي ته يوډول ځانگړي بل ډول ليک هم ورکول کيږي، چې هماغه ځانگړو ځاي ته د دغو ډيپلوماتيکي ليکونو درسولوپه هکله په کې ليکل شوي وي. ډير هيوادونه، په دي خاطر چې د نړۍ نور هيوادونو ته د ډيپلوماتيکي ليک وړونکي ډير زيات لگښت لري، د ډيپلوماتيکي ليکونو ليرلو لپاره دعامو مسافرينو الوتکوڅخه گټه اخلي. په دغسي موادو کې د ليکونو بکس د الوتکې پيلوت يا بل کس ته سپارل کيږي.

په دې ډول دالوتکو پيلوتان چې کله د څو سفارتونو د ډيپلوماتيکي ليکونه انتقالوي، نود ډيپلوماتيکي ليکونو وړونکي حکم لري. چې له اند مهال خونديتوب څخه برخمن وي؛ خوبياهم د دوي خونديتوب د ډيپلوماتيکي ليک وړونکو سره توپير لري، هغه دا چې پيلوت شخصاً له نورخونديتوب څخه برخمن نه دي، پرته له هغه حالت چې ليکونه يې ترهغه ځايه پوري نه وي رسولې اوپه اړه يې داسي اقدامات ترسره شي، چې د ليکونو رسولو مانع شي. (د ويانا ژمنليک)، ډيپلوتان بايد ټول هغه د ډيپلوماتيکي ليکونه، چې ورسپارل شوي دي په هوايي ډگر کې د هغه استاري ته وسپاري، چې ورته پيژندل شوي دي، چې له همدې مهاله يې نسبي ډيپلوماتيکي خونديتوب هم له منځه ځي. معمولا دغه سپارل نه د هوايي شرکتونو په دفترنو کې هم ترسره کيږي. د ډيپلوماتيکي پکونه يا کڅوړې خونديتوب مطلق دي، ناشونې ده چې پلټنې يا ضبطونې لپاره پرانستل شي. په اوسنې وخت کې دولتونو سره داسي وسيله

د پورتنی ماخذ ۱۳۰

شته، چې کولای شي ډیپلوماتیکي لیکونه د شدید گومان پرمهال تشخیص کړي، پرته له دې چې پرانستل شي، د هغه څخه خبر شي څه شي پکې موجود دي.

پرته له دې چې د اسنادو لیکنه معلوم کړي. له دغې وسیلې څخه گټه پدې شرط کيږي، د منوونکي دولت مقامات وکولای شي. ډیپلوماتیکي لیوال تشخیص کړي ډیپلومات یا ډیپلومات په نشتون کې کولای وپلټي. د اړیکو یو بله وسیله چې سفارتونه ترې گټه اخیستلای شي، استوونکي دستگاگانې دي، شونې ده له دغه د ستگاگوو گټه اخلي؛ دولت په اجازي پوري اړه لري.

داچې د سفارتخاني اود سفارت لیکونو په اړه وغږیدو او وموویل، خونديتوب ځکه لري، چې په یو بهرنې دولت په اړوند ده او د دې لپاره چې ډیپلوماتیک ماموریت د ترسکیدو امکانات تامین وي؛ نو په دې ځای ډیپلوماتیکي ماموریت نقلیه وسایطو خونديتوب ته هم اشاره کيږي. د ډیپلوماتیکي ماموریت نقلیه وسیله، په دې نوم چې یو بهرنې هیواد پوري اړوند مال دي، له ضبط اونیونې څخه خوندي دي؛ خو لکه څرنګه چې شونې ده د سفارتخانه هم منوونکي دولت امنیت مخالفینو د عملیاتو ځای وگرځي، دغه ډول شونې ده چې نقلیه وسیله هم د ځینو وسایلو د لیردونې، یا هم د سلاحګانو اوشه یې توکو انتقالولوایا هم د اشخاصوته فرار ورکولوپه شک اوګومان ترڅارني لاندې راشي. د سفارتخاني اونقلیلې د څارني ترمنځ توپیر دا دی، چې سفارتخانه ثابت دی اوشونې ده چې همیشه د کوربه دولت ترڅارني لاندې ونیول شي؛ نقلیه وسایل بیا گرځنده دي د کوربه دولت د څارګرو ترڅارني څخه وځي. د ویاناژمنلیک د نقلیه وسیلې د پلټنې په اړه څه نه دی. ویلې خوځینې حقوق پوهان د دغه ژمنلیک ۳۶دې مادې دوهمه تبصره ډیپلوماتیکي موټرو لپاره د اجراء وړبولي.

۲- قضایي مصونیت (خونديتوب)

د خونديتوب بل ډول هم قضایي خونديتوب دی. له دې خونديتوب څخه موخه دا ده چې ډیپلوماتیکي مامورین د نورو د بهرنیو اتباعو په خلاف د منوونکي هیواد قانون د اجراء له ساخې څخه بیرون پاتې کيږي. دځینو په نظر دغه خونديتوب داسی تعبیريږي؛ چې قانون مامورین په ځان کې نه رانغاړي اویاهم دا چې محکمه د مامورینو قضیو ته د رسیدګۍ صلاحیت نه لري؛ خودغه تعبیر درست نه دي. د قانون نه شمولیت په دې مانا نه دي، چې د پام وړ اشخاص قانون ته ژمن نه وي اویاهم د ډیپلوماتانوقضایي یا شخصي خونديتوب په کورنیو قوانینو کې قید شوي نه وي. د محکمې د صلاحیت

نه درلودلو خبره هم سمه نه ده، ځکه د هر هیواد محکمې هغو مسایلو ته رسیدګۍ صلاحیت لري چې د هغه هیواد په عمومي نظم په اړوند وي^۱.

له تعقیب څخه ډیپلوماتان خونديتوب په دې مانا دي، چې محکمه د هغه په اړه خپل صلاحیت نه کاروي، خو کله چې ډیپلومات صفت د هغه څخه لري شي؛ نو بنایې محکمه هم خپل صلاحیت وکاروي چې هغه تعقیب کړي. د صلاحیت نه درلودل هغه مهال سم دي، چې کله د قضیې سکالو د منوونکي هیواد پوري اړوند نه وي. اودغه صلاحیت نه درلودل هغه وخت هم پاتې کیږي کله چې ډیپلومات صفت له لاسه ورکړي. دبیلګې په توګه یو ډیپلوماتیکي غړی د خپل هیواد د اداري مقرراتو د نه اجرا کولو پرسرد ماموریت له رئیس څخه شکایت کوي، د قبلوونکي دولت محکمه دې قضیې ته رسیدګۍ صلاحیت نه درلودل دایمي دي، ځکه دغه شکایت سکالو د یوبل هیواد په عمومي نظم پوري اړه لري. قضایي خونديتوب اصولو له مخي د ډیپلوماتیکي مامورینو لپاره دی، نه د سفارتخي لپاره په دې اړه څرګند شویو نظریاتو کې هیڅ یونظرهم د سفارتخي خونديتوب ته اشاره نه ده کړې اونه یې هم ورته په ژمنلیکونو کې کوم اشاره کړې، چې د دې علت روښانه ده. د یوسفارتخي کارونه هغه څه دي چې د سفارت په استوونکي هیواد ته منسوب وي او هیڅ دولت د بل دولت د قوانینو تابع ندي، چې سفارتخي خونديتوب ته دې کوم موارد پیدا شي. پرهمدې بنسټ که سفارتخي په رسمي توګه یو داسې عمل ترسره کړي چې د منوونکي دولت له عمومي نظم څخه بیرون وي؛ نو دا چې یورسمي عمل دي، د دولتونو ترمنځ اختلاف دې لامل ګرځي؛ خومنوونکي دولت ورته د رسیدګۍ صلاحیت نه لري. لکه که د سفارتخي د محلي کارکوونکیو له ډلې څخه یو کارکوونکې لري کړي، د دغه کارکوونکي شکایت د منوونکې هیواد په محکمه کې د اجرا وړنه دي، که څه هم متبوع هیواد یې دي؛ ځکه چې سفارت د بهرنې دولت ارکان برخه ده اوطبعا د بل هیواد د محکمې په صلاحیت کې نشي راتلای. د سفارت کارخي یوازې د خپل هیواد چارو اداره کول نه دي؛ بلکې ځینې مهال داسي نوراعمال هم ترسره کوي، چې د منوونکې هیواد په خصوصي حقوقو اوداخلې نظم پوري اړوند وي.

د بیلګې په توګه په سفارت کې ځان لپاره کور اجاره کوي اویاهم لوازم پیږي، یاهم د ودانۍ قرارداد کوي یا موټر پیږي یاهم په ترافیکي پېښه کې بل چاته زیان اړوي؛ د دې سکالو موارد ډیر دي. دغه ټول

- د پورتنۍ ماخذ، مخ ۱۳۱.

حقوقی اعمال د منوونکي هیواد د قوانینود تطبیق په ساحه کي شامل دي. که په دغسي مواردو کي محکمه ونشو کولاي قوانین اجرا کړي؛ نو دغه یوشمیر اتباعو حقوق به تحلف شي، چې له سفارت سره په معاملې کي رابنکېل دي اوکه قوانین اجراء کوي؛ نود مامورینو قضایي خونديتوب مسله رامنځته کيږي. د سفارتونو معاملاتې کړنې ډیرې دي اوله دهغه څخه ځان ژوغورنه هم ناشونې ده، همدالامل دی.

چې له پخوا څخه په دې اړه ځینې ستونزې شته چې دعسي قضیې څه ډول تعقیب شي، ترڅود منونکي هیواد هغو اتباعوته خپل حقوق ورسپړي، چې له سفارت سره په معاملې کي رابنکېل دي. همدا لامل دی چې لوترپاڅت ۱ د سفارت لپاره د خصوصي حقوقوپه مسایلو کي د قضایي خونديتوب او مدني مسولیت د نه شتون گروهمن نه دی. د هغه دلیل دا دی چې که خپله قبلوونکي دولت دورته حقوقي اعمالوپه اړه په خپل هیواد قضایي خونديتوب نه لري نوپه هماغو موردو کي د استونکي دولت سفارت لپاره قضایي خونديتوب ته قایلېدل سهي نه دی؛ خوبیا هم په ټولو هیوادونو کي معموله روبه یو ډول نه ده، دا چې په دې اړه یوه کلي بین المللي قاعده شتون نه لري؛ نوهمدا لامل دی چې هر دولت له پلو بیلابیلو قواعدو څخه متابعت کوي

د محکمو د احکامو دا جرء په اړه خونديتوب ترتولو مهم دی. د یوسفارت په اړه درایې صادرول نه شونې نه دی. همدغه حکم اجراء ده، چې په عملي کولو کي یې، سفارت ته دا جرء کوونکي مامورپه ورننوتلو سره سفارت خونديتوب ماتېږي. همدارنگه ورسره د ضبط اوتوقیف په مقابل کي د سفارت د مالونوخونديتوب هم ماتوي. په حقیقت کي که محکمې ته د تعقیب اوریسیدگی شونتیا موجوده وي، خو د حکم د اجراء لپاره یې هیڅ د اجراء وسیله نه لري.

په عین حال کي د هغو زیانونو د جبران لپاره چې سفارت له عادی سوداگریزو چارو له امله یوچاته رسیدلي وي، لاره یې بیخي بنده هم نه ده. شونې ده چې زیانمن شخص د خپل متبوع هیواد لخوا اقدام وکړي. (غالبا شونې ده چې د ځینو سیاسی ملاحظاتو له امله د دوه هیوادونو ترمنځ د موضوع دومره جدي نه وي) همدارنگه شونې ده چې په تړون کي د محکمې په اړه هم د مخه یادونه شوي وي

(دبهرنیو دولتونو دقضایي خونديتوب مسئله ۱۹۵۱) rsh lauter pacht - ۱

اویاهم د اجراء په اړه د سفارت ملزمو د حل یوه لاره اوسې. دغه وروستي طریقه د سفارتونو اودولتونولپاره معمولترینه رویه ده.

الف- د احکاموله اجراء اوقضایي تعقیب څخه د ډیپلوماتیکي غړو خونديتوب: هغه اعمال چې یو ډیپلومات یې د خپلې دندې په توگه ترسره کوي یا به سم د خپل متبوع دولت په حقوقي نظام پوري اړوند وي، په دغو دواړو مواردو کې ځایي محکمې د رسیدگۍ صلاحیت نه لري، خود دغه ډول اعمالو ترڅنگ ډیپلوماتیکي مامور د خپل ځان لپاره ځینې نور کارونه هم ترسره کوي، چې د هریو لپاره یې باید د خونديتوب حدود اوله تعقیب اود احکامو اجراء ته پاملرنه وکړو.

ب- جزایي خونديتوب

د یو ډیپلومات خونديتوب د هغو اعمالوپه اړه چې د قانون له مخې د اجراء اوتعقیب وړ وي، مطلق دی اوله پولیسواوقضایي مقاماتوڅخه هیڅ یوهم نشي کولای چې هغه گرفتار کړي او یې هم تعقیب کړي. لکه څرنګه چې د مخه وویل شول، د ۱۹۶۱ ژمنلیک په دې اړه صراحت لري، قضایي رویه اود حقوقپوه گروهې دې اړه مختلفې نظرلري. سره له دې چې د یو جرم اوجنایت له امله، که یو ډیپلومات مرتکب شي، نو د هغه د تعقیب نشونتیا تراوس هم هماغه پاتې ده ۱، خو د دغه پرخلاف کول هم د ډیپلومات د دندې په ترسره کولو کې ازادۍ له اصل سره په ټکر کې راځي. همدا لامل دي چې همدغه خونديتوب د ډیپلومات لخوا هرډول سرغړونې دارتکاب له تعقیب، د پولیسولخوا نیونې اوجلبونې (په هغه صورت کې چې د ډیپلومات هویت مشخص شوي وي) د جریمه کونې یا هم اخطار ورکونې ټولو حالتوته شاملېږي. دغسي حالات کې پولیسي یا قضایي مقامات کولای شي موضوع د بهرنیو چارو وزارت ته ورسوي، چې د هغې له لارې سفیرته اعلان شي. البته له دې غوښتنې له تکرارڅخه باید مخنیوي وشي اویاهم که جرم شدید اوسي، نوترې غواړي چې ډیپلومات خپل هیواد ته واستوي.

ج- مدني خونديتوب

ډیپلوماتیکي مامورین د ژوند په روانو چاروکې کله کله د خصوصي حقوقو پراعمال هم لاس پوري کوي، چې شونې ده مسوولیت ورته متوجه کړي، خو دلته د جرایي خونديتوب پرخلاف چې ټول یې په اړه یو نظرلري، مدني خونديتوب یو لړمخالفین هم لري. د بیلګې په توګه ایټالیه دې ته قایله ده چې د

صدر، جواد، ډیپلوماتیکي او کونسلۍ حقوق ژباړه: اختیار، هجرات الله، گودر خپرندویه سلام خپرندویه ټولنه، جلال آباد ۱۳۹۵مخ ۱۳۴.

ډیپلومات اعمال باید تشخیص شي چې کوم یې د خپلې دندې اوماموریت د اجراء لپاره کړي دي او کوم یې په شخصي توگه د ځان لپاره؟ له یې تشخیص څخه وروسته لومړي قضایي خوندیتوب لري اودویم ډول یې نه لري. خو په فرانسې اوسویس کې قضایي رویې دغه تشخیص ستونزمن اونا لازم گڼي او په دې اړه د کلي خوندیتوب قایل دي. په دندې پوري اړونده اعمالو او ډیپلومات په ځان پوري د مربوطو اعمالو بیلول اوتشخیصول د هغوی په اند کومه گټه نه لري. ځکه ټول هغه حقوقي اعمال چې یو ډیپلومات یې د خپلې رسمي دندې په توگه ترسره کوي د خپل دولت لپاره یې ترسره کوي چې په چې په دي مهال د اختلاف حقوقي لوری یو بهرنې دولت دي، نه خپله په شخصي توگه ډیپلومات، چې نه خوندیتوب ته دې لاره هواره شي. همدا لامل دي چې معمولې رویې په عمل کې دغه بیلونې یوې خواته کړې دي اوخوندیتوب یې د ډیپلومات ټولو حقوقي اعمالو ته شامل کړی دی ۱.

دوهم مطلب-د ډیپلوماتیکي اماکنو(ځایونو)مصونیتونوخیپرل په اسلام اونړیوالو حقوقي

اسلامي سیاسي استازو اوسفیرانو ته بیلابیلو اړخونو نه د خوندیتوب، خوندي ځای ورکولو، مناسب احترام کولو او پالومسولیت پر خپله غاړه اخیستي. چې خپلي دندې په ښه توگه ترسره کړې اود نړۍ سوکالی اوارامې لامل وگرځي. په نړیوالو حقوقي ډیپلوماتیکي ځایونه لکه سفارتونه، نمایندگي اونور مربوطه دفاترد مصونیت درلودنکي دي اومنوونکي هیواد مامورین د ماموریت د اجازي پرته د دې حق نه لري چې دغو ځایونو ته داخل شي.

لومړی جز-ډیپلوماتیکي ځایونه (اماکن) خوندیتوب

په اسلام کې ډیپلوماتیکي ځایونه، سفارتونه یا د سفیرانو د اوسیدو ځایونه هم له خوندیتوب څخه برخمن دي، اسلام د بل هر دین اویا حقوقي نظام په پرتله د ډیپلوماتیکو استازو د خوندیتوب اوهغوي ته استثنایي امتیازاتو د ورکولو موضوع ته ډیر اهمیت ورکړي دی چې ترڅو دغه استازی په اسلامي هیوادونو کې خپلې دندې په ښه صورت ترسره کړي. د کوربه هیواد دولتي مامورین نشي کولای د ډیپلوماتیکي ځایونو یا سفارتونو ته بې جازې داخل شي ۱۹۶۱ کنوانسیون ۲۲مې مادې پراساس د ماموریت ټول ځایونه خوندیتوب لري اومنوونکي دولت مامورین د ماموریت د رئیس له اجازې پرته

د پورتنی ماخذ مخ ۱۳۴-۱

ورنوتلو حق نه لري. په اسلام کې ډيپلوماتيکي ځايونونه خونديتوب نه منظورمکه اومدينه نه دي. ډيپلوماتيکي مامورين په اسلام کې موقتې وه، ځکه فقهاوو متعرض متقدم بحث ندي پري کړې، ځکه چې اساسي ډيپلوماتيکي ځايونه موجود نه وه ۱، د استازو استولو لپاره د دارالضيافه په نوم يا په مسجدونواو اصحابو په کورونو کې منل کيدل. ډيپلوماتيکي مامورينوځايونومصونيت په اسلام کې وجود لري؛ پردې اساس چې په صريحه ډول د قرآن اوسنتو مخالف نه وي؛ اسلامي دولت ډيپلوماتيکي ځايونه د ځان په گټه بولي. لکه څرنگه چې د سورت نور په ۲۷ او ۲۸ آيتونوکې ذکرشوي. ټولو هغه ځايونه ساختمانونه په اسلام کې مصونيت لري؛ په هغه کې مسلمانان يا غيرمسلمان استوگنځای وي. ياهغه د هيواد په ارگانونو يا سازمانونو پوري اړوند يا د بيگانه هيواد پوري وي. سياسي مامورين هم مصونيت لري، لکه څرنگه چې رسول الله عيله السلام د مکې په فتح کې فرمايلي دي: (هرڅوک چې د ابوسفیان کورته داخل شي په امان کې دي. په اسلام کې د دوو موخو لپاره مصونيت وجود نه لري.

۱- هغه مجرم ته پناه ورکول چې د اسلام پرضد فعاليت کوي.

۲- د ډيپلوماتيکي ځايونونه ناوړه استفاده کول، د ملي امنيت تهديدول يا دنورو مخلافو کړنو عمل کول. ۲.

دوهم جز - ډيپلوماتيکي ماموريت ځايونوخونديتوب

په نړيوالو حقوقوله اړخه کولای شو د دې خونديتوب ته دوه اړخونه ورکړو. يو اړخ يې هغه دی چې منوونکی دولت ژمنوي چې خپل مامورين، پر سفارتځي اود سفيرپرکور له هرډول تيري څخه منعه کړي اوبل اړخ يې دادی، چې منوونکي دولت ژمنوي چې خپله ډيپلومات، د اوسيدو او کارځايونه يې له حقوقي اومادي له نظره د عادي وگړو له تيري څخه وساتي^۳. د ډيپلومات د کار او اوسيدوځايونه خوندي دي، په دې مانا چې ځايي مامورين په هيڅ نوم نسي کولای ورننوځي، حتا د يوې قانوني دندې ترسره کولو لپاره هم. مگر هغه مهال چې سفارتځي ته د ننوتلو لپاره د ماموريت له رئيس څخه صريحه اجازه واخلي او استوگنځي ته ننوتلو لپاره خپله له ډيپلومات څخه. دا خونديتوب کومې ځانگړوي توجیه ته اړتيا نه لري؛ ځکه له دې څخه د نشوتصور کولای چې ډيپلومات په خپل دفتر کې، چې سفارت د کار اوسياسي اسنادو دساتلو ځاي دي، څه ډول مهمې دندې پر غاړه لري، ترسره کولای شي. البته همدغه

۱- پورامینی، محمد حسین. اسلام و حقوق ډيپلوماتیک. تهران سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانش گاه علوم انسانی اصولی ۱۳۹۳ ص ۱۵۰.

۲- ابوالوفاء، قانون الدبلوماسية الاسلامی، ص ۳۴۹-۳۵۳. غنمی، قانون الاسلام فی الاسلام، ص ۴۲۲. مصطی لاریه

۳- کایر، معاصر ډيپلوماتيکي حقوق، جینوا، ۱۴۶ز کال.

قاعده، چې هېڅکله په کې استثناء نه ده رامنځته شوي. سبب شوه چې حقوقي توجيحي يې پر (سفارتځي د کوربه دولت له قلمرو څخه بيرون گڼلوفرضيې) وکړل شي^۱. خو نه يوازې دا چې دغه فرضيه په بيلا بيلو شرايطو او موادو کې، چې د مخه ياد شول، د اسباب وړنه ده، بلکې له ځينونورو اړخونو سره مطابقت نه لري، لکه د استونکي دولت په ملکيت کې ځينې نه راتلونکي موارد (د سفارت لپاره اجاره شوي ځايونه)، همدارنگه ډيپلوماتانو کورونو خونديتوب پراختيا، چې کورونه هم دهغوی ملکيت کې نه دي، هم يو له يادوشوي اصل سره د نه مطابقت يو بل اړخ کيدای شي. بين المللي عرف او د ۱۹۶۱ز کال د ويانا ژمنليک ۲۲مې مادې د ډيپلوماتيکي مامورينو د کارځای ته، د ماموريت د رئيس د اجازي پرته، د کوربه دولت مامورينو له ننوتلو څخه د خونديتوب يادونه له کوم قيد او شرط پرته کړې. په دې ترتيب د قواعدو وضعه کول هم بنسکاروي، چې هر وومره دغه دواړه ځايونه د يوډول خونديتوب لرونکې اوسي؛ خوبيا هم سره تفاوت لري. کله ولې په دوو بيلا بيلو مادو کې ياديدل. تفاوت يې دا ده، چې د ډيپلومات د کارځاي اورسمي دفتر د ډيپلومات په استوونکي دولت پوري اړه لري.

په دې مانا چې ده هغه ځای دې چې له منوونکي دولت څخه لاسته راغلي اسناد په کې ساتل کيږي او په کې ډيپلومات خپله رسمي دنده ترسره کوي. په داسې حال کې چې د ډيپلومات د کور خونديتوب په استونکي دولت پوري دومره اړه نه لري او دا خونديتوب يوازې د ډيپلومات له ځاني خونديتوب څخه رامنځته شوي، له دې پرته بيا د ډيپلومات د ځاني خونديتوب فلسفه هم خپل مفهوم له لاسه ورکوي. لکه څرنگه چې سفارتځي هروخت په استوونکي دولت په اړونده نه وي، چې د کوربه دولت له بيرون والي فرضيه د مخه توجيه کړای شوي، همدغه دليل ده چې سفارتځي اجازه اخيستل ياپه خپل ملکيت کې راوستل هم پر خونديتوب اغيزه نه لري. ترهغه مهال چې سفارت په يوې ودانۍ کې وي، هغه ودانۍ هم خونديتوب لري.

حتا داهم لازمه نه ده، چې د سفارت ټولې چارې په يوې ودانۍ کې ترسره شي. بلکې په څو ودانيو او ځايونو کې هم ترسره کيږي؛ ټولې يې له خونديتوب څخه برخمن دي. د ويانا ژمنليک په ۲۲مې مادې په عبارت کې (د ماموريت ځايونه) د جمعې په بڼه راغلي دي. د مخه اشاره وشوه، چې د

-نعي می گل احمد. ډيپلوماسی او د مذاکرې فن. مومند خپرندويه ټولنه نن گرهه ۱۳۹۴مخ ۱۴۱.

ځينو خونديتوبونو په اړه د دولتونو ترمنځ د نظريوالي شتون نه درلود او پرهمدي سبب و، چې يوبشپړ ژمنليک په اړه، چې د خونديتوب ټول اړخونه په کې شامل وي، د برابرولو پرمهال هم شتون درلود. دا مهال ځينو نظر درلود چې د سفارځي خونديتوب بايد مطلق اوله قيد او شرط پرته وي، خو ځينو نورويياورته په ځينو مواردو کې د ځينو رسمي مامورينو د ننوتلو شونتيا اړينه گڼله. بايد په پام کې ولرو، چې ځينې مهال شونې ده له دغه خونديتوب څخه د منوونکي هيواد د بنمنانوته پناه ورکولو په موخه ناوړه گټه پورته شي او يا هم د سفير د خبرتيا پرته، له سفارتي څخه د منوونکي هيواد پر ضد د توطيو کاواخيستل شي يا هم شونې ده، د منوونکي هيواد د سياسي اشخاصو پر ضد د جنايتونو د پيليزو برابرولو لپاره وکارول شي، دا هم شونې ده.

چې په سفارتي کې داسې پيښه رامنځته شي، چې که مامورين يې مخنيوي ونه کړي. نود سفارت ځاي سره د کوربه هيواد اتباعو او سيدونکو ته ځانې اومالې دواړه په خطر کې ولوېږي (لکه اور لگيدنه اوداسې نور...) دا سمه ده چې په دغسې پيښو کې د ماموريت رئيس يا يې ځايناستی خپله د کوربه دولت د مامورينو مرسته وغواړي، خود دې پر خلاف فرض کيدل هم ناشونې نه دي او په کار دي چې د دغسې حالاتو او تردي ډيرواستثنايي حالاتو لپاره هم قواعد شتون ولري. له دې پرته په هر سفارت کې د کوربه دولت يوشمير اتباعو څوکې وال، چلوونکي، خدمتگارانو اودفترتي خدمتگارانو په نومونو شتون لري، چې شونې ده له دغو سره په اختلافي ځواکې راشي او په اړه يې لازمي شي چې رسمي قضايې او دولتي پانې هغوی ته د دولتي مامورينو په وسيله ابلاغ شي او ورته وښودل شي^۱. له هغو يادونظري اختلافاتو څخه د ځان ژوغورنې لپاره، چې شونې ده د ژمنليک برابر وونکي کميسيون د کارونو درولو لامل شي، غوره گڼل شوه چې د کوربه دولت له قوانينو څخه د متابقت اصل اود کوربه په کورنيو چارو کې د ډيپلوماتيکي مامورينو د نه لاس وهنې اصل، دواړه منل شي او يوازې دي د همدغودود اصولونو پراعلان بسنه وشي.

په همدغې خاطر د ژمنليک ۴۱مې مادې کې راغلل چې د ډيپلوماتيکي مامورينو ځايونه د ټولو هغو کړنولپاره چې يونه يوډول د ډيپلوماتيکي دندي سره په معايرت کې وي، (هغه چې په دريمې ماده کې تريحه شول يا د بين المللي حقوقو قواعدو برخه وي). بايد گټه ترې اخيستل شي. له ډيپلوماتيکي دنندو

-په دي مورد کې معمول داده چې پانې دپهريو چارو وزارت له لاري سفارت ته لي ډل کې ډي اوابلاغي ډي. ۱

سره په معايرت كړنو په اړه د ژمنليک نه تصريح ته په پام سره يوشمير پوهانو د ډول پايلي اخيستي ده، چې هرکله دولت کافي دليل په لاس کې ولري، چې له سفارتي څخه د کوربه دولت د امنيت پرصد د توطيو برابرولو يا له قانون څخه خلاف د بل هر اقدام لپاره گټه کيږي يا هم داسې پيښو رامنځ ته کيږدو په حال کې ده، د عامو وگړو ژوند ته يا له سفارت سره نږدې اوسيدونکو خطريښوي، خود مخنيوي لپاره د ماموريت رئيس چاته د ننوتلو اجازه نه ورکوي، نود منونکي يا کوربه هيواد مامورين حق لري چې له اجازي پرته د ماموريت ځاي ته دننه شي، ځکه د دغسي حالاتو کې د ماموريت رئيس د ژمنليک د ۴۱ مادې پر خلاف چلن کوي اود ننوتلو د اجازي په نه ورکولو سره له خپلو حقوقو څخه ناوړه گټي په حال کې د کوربه دولت او وگړو امنيت خطريښوي.

دوهمه بحث- په اسلام او نړيوالو حقوقو کې د ډيپلوماتيکي مصونيتنو

حدود

که روانه يا جاري رويه دا وي چې قضايي ځوندیتوب ټولو هغو حقوقي اعمالو ته شاملیږي، چې ډيپلوماتيکي مامور يې ترسره کوي، نود دې لپاره په کارده چې د دې لپاره يولړ حدود او پولې هم اوسي چې په ځانگړو مواردو پوري اړه لري.

لومړی مطلب - په اسلام کې د ډيپلوماتيکي مصونيتنو حدود

په اسلام کې د ډيپلوماتيکي مامورين او استازو ته د خپلو دندو په سمه او واضح ډول ترسره کولو لپاره مشخص مصونیتونه او حدود ورکړل شوي؛ چې خپلې دندې په ارامه او مشخصو حدود کې ترسره کړي.

لومړی جز- مدني مصونیتنو حدود

په اسلام کې مدني مصونیت تر ډیره د بالمثل عمل پشان تطبیقويږي. په دې مانا چې که چیري کوربه هېواد د یو بل هېواد ډیپلمات ته ځینې مدني مصونیتونه او مزایاوې ورکول کيږي، دې هم اړ دی چې په خپله دا کار وکړي او د بل هېواد سیاسي استازيو ته هم دا شان مصونیت په پام کې ونيسي. په بل عبارت د اسلام له اړخه هم مدني مصونیت هماغه ډول دی کوم چې نړېوال حقوق يې وايي. په نړېوالو حقوقو کې ډيپلوماتيکي مامورين په مدني دعواو کې هم دخونديتوب څخه برخمن دي. ددې خونديتوب په اړه دولتونو او پوهانو بيلا بيل نظريات درلودل، ځينو مدني خونديتوب مطلق گڼي او ځينو

داخونديتوب مطلق نه گڼی، بلکې د دي خونديتوب ته يې يوازي د ډيپلوماتيکو اړيکو کنوانيسون دې اختلافاتو ته د پای ټکي کيښودو او په مدني دعواو کې يې د ډيپلوماتيکي خونديتوب لپاره يو اصل وټاکي. ددې اصل پربنټ مدني خونديتوب گلی دی ولی مطلق نه دی، بلکې د ۳۱ مادې په لومړۍ بند پراساس استثناءات لري او دا استثناءات په لاندي ډول دی ۱.

الف- هغه مدني دعوه چې په منوونکي هيواد کې عقاريعی غیرمنقول مالونه سره تړاو ولري ۲.
ب- هغه مدني دعوه چې په ترکي يا ارث پوري اړوند وي يعنی په هغه صورت کې چې ډيپلوماتيکي مامور په منوونکي هيواد کې د نامنقول مال وارث، وصي او ياموصی له وي.
ج- هغه مدني دعوه چې د ډيپلوماتيکي د شخصي فعاليتونو او گټو پوري اړوندوی يعنی د يو ازاد فعاليت په اړه دعوه لکه حرفوی سوداگريز فعاليتونه او داسي نور....

پورتنيو ذکر شويو مواردو کې د ډيپلومات دندو کې نه شميرل کېږي او مصونيت هم نه لري. اوکه چيري اختلافات پيداشول محلي محکمه بايد حل يې کړي، پر ډيپلوماتيکي مامور باندي هيڅ اجريوي عمليات جرئت نشي کولای، مگر له هغو مواردو پرته د دې مادې په الف، ب او ج بندونو کې يادشول او په دې شرط چې دغه اجريوي عمليات د هغه شخص او د استوگنځي خونديتوب ته کومه صدمه ونه رسوي. دلته په ښکاره توگه کنوانيسون سره په ټکر کې راځي ۴۲ ماده: ډيپلوماتيکي مامور به د شخصي گټو په خاطر په منوونکي دولت کې کوم مسلکي يا سوداگريز فعاليت نه ترسره کوي، څه ډول شونې چې يوخوا ۴۲ مادې پراساس ډيپلوماتيکي مامورين نشي کولای د شخصي گټو لپاره کوم مسلکي يا سوداگريز فعاليت ترسره کړي او بلې خوا ۳۱ مادې پراساس ډيپلوماتيکي مامورينو شخصي فعاليتونه لپاره قواعد وضع کړي دی. ۳ دغه ښکاره ډول ټکر دي، ځکه چې ډيپلوماتيکي مامورينو کورني، ادارې کارکوونکي او فني نمايندگان او هغو ته نږدې کسان د شخصي فعاليت څخه منع شوي، شونې دا چې چارو باندي مصرفه شي، په دي صورت هغوته مصونيت نه برخمن کېږي.

سربيره پردې بعضو ځانگړو تړونونو پراساس د استوونکي او منوونکي هيوادونو ترمنځ توافق کېږي لپاره وکولای شي منوونکي هيواد کې دخپلې دندې ترڅنگ آزاد فعاليت وکړي. مدني مصونيت توجيه

دويانا ژمنليک (کنوانيسون) ۱۹۶۱ ل. کال، د اپریل ۱۸ مه ۳۱ مه ماده. ۱

ذوالعین، پرویز. حقوق ډيپلوماتیک دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی - تهران وزارت امور خارجه ۱۸۹ ص ۳۶۱. ۲ -

۱- دپورتني ماخذ، ۱۷۱ مخ

ډیپلوماتیکي مامورین لپاره همدا دلایل په جزایي مصونیت کې هم شته. اوکه چیري ډیپلوماتیکي مامورینو مدني مصونیت نه درلودلي. عادي افرادو هرډول دعوو او تیری لاندې راتللي شي. او په ډیپلوماتونو دعادی افراد په شان معاملاتو باندې لاس پوري کولو د ۳۱ مادې لومړی بند پر اساس پورته ذکرشوي په منوونکي هیواد کې د خپل اتباعو او افرادو منافعو ساتنه یا په هغه صورت کې چې تعدی او تجاوز د ډیپلومات لخوا په غیرمنقول او ارث او سوداگریزو چارو ترسره کولو په صورت کې محلي مکمي ته عریض شي د هیوادونو ترمنځ په خصوصي تړونونو ډیپلوماتیکي مامورین مصونیت لري او ډیپلوماتیکي مامورین اخلاقاً مکلف دي او دمنوونکي هیواد سره پورته له شکایتو خپلې اړیکې تنظیم کړي، ډیپلوماتانو په عمل کې ثابتې کړي ده چې ډیره کمه کچه د نورو په حقوقو تیری باندې اختلافات پیداشوي.

ولې غوره داچې مدني مصونیتونه په تړونونو کې قید او شرط پر اساس وضعه شي. او قضایي مدني مصونیتونو په مواردو کې پوښتنه رامنځته کېږي. که چیري ډیپلوماتیکي مامورین د خپلې دفاع لپاره ادعا یا دعوو مخکې کوي یا د مصونیت نه سرغړونه کوي؟ په دې برخه کې مصونیت د استوونکي دولت حق نه د شخص د ۳۲ مادې پر اساس د مدني او ادارې دعوو د قضایي خونديتوب سلبیدل، د حکم د اجراء په اړه د خونديتوب سلبیدني متضمن نه دي، دهغه اجراء په اړه د خونديتوب سلبیدني بیل اړین دی. په هغه صورت کې چې د ډیپلوماتیکي مامور یا هر هغه شخص لخوا دعوو اقامه شي، نو د متقابل شخص له دعوي سره د مخ کیدنی په صورت کې چې له اصلی دعوي سره مستقیمه اړیکه ولري پر خپل قضایي خونديتوب استناد نشي کولای لکه څرنګه په جزایي مصونیت کې وویل شول مدني او ادارې مصونیت دي دلیل پر اساس چې مجازاتونه معافیت نه بلکې مدعي کولای شي چې دکوربه هیواد د بهرنیو چارو وزارت له لارې او د استوونکي هیواد د بهرنیو چارو وزارت ته شکایت وکړي یا په مستقیم ډول کولای شي د استوونکي هیواد محکمې ته اسناد اومدارک وړاندې کړي. د ماموریت ریئس نشي کولای قضاوت او مجازاتو ورکړي، ځکه چې دغه حق د منوونکي دولت له حاکمیت پوري اړونده دي د ثبوت یا د جرم تحلف په صورت کې سفیر کولای شي چې خپل دولت مدارک اودلایل ارسال کړي ترڅو صلاحیت لرونکي دولت له محکمې لخوا حل شي. د ۳۷ مادې پر اساس ډیپلومات، ډیپلوماتیکي مامورین او خپلوان ادارې او مدني مصونیت څخه برخمن دي. ولی اداري کارکوونکي اوفني نمایندگان

او خپلوان یی دادارې او مدني مصونیت څخه نشي برخمن کیدی د ۳۷مادې د دوهم بند پر اساس د ماموریت ادارې اوفني کارکوونکي اوهمدارنگه په دوي پوري تړلي کسان چې د کورنۍ غړی یي دی، له ټولو هغو خونديتوبونو څخه برخمن دي په مدني او ادارې چاروکې د منوونکي دولت له مقاماتو څخه د خونديتوب موضوع ئي د ۳۱مې مادې په لومړي بند کي راغلی حکم سره سم له دندې بیرون نه گڼل کیږي.

دوهم جز- قضایي مصونیتونو حدود

د قضایي مصونیت په برخه کې اوسني نړیوال حقوق او اسلامي فقه په خپلو کې یو توپیر لري. او هغه داسې چې اسلامي فقهاء په اسلامي خاوره کې پناه اخیستونکی شخص اویاهم سیاسي استازی دقضایي اعمالو او یا جرایمو په ارتکاب سره په درالا کې د مواخذې اویاهم محاکمې وړگنې او داڅکه چې سیاسي استازی باید له استثنایي مواردو پرته (لکه مذهبي مراسم اویا ځینې نورا حکام) نورپه ټولوبرخوکې داسلامي قانونو احکامو پابندوي.

امام ابوحنیفه رح وایی چې سیاسي استازی په درالاسلام کې په هغوجرایمو کې چې حقوق الله دي لکه زنا اویا نورو کې له مواخذې اومحاکمې مستثنی دی ولې په هغوجرایمو کې چې حقوق العباد دی دمواخذې او محکمې وړ دي لکه قصاص. اسلمي هېوادونه کولای شي دوخیمو جرایمو دارتکاب په صورت کې سیاسی استازی آن په جبري ډول له خپلې خاورې وشړي او هغه نامطلوب عناصر اعلان کړي او که چیرې اسلام هېواد یې د هیواد له لپاره دسولې او امن په گټې وې کولای شي چې مجرایم تعقیب او ونیسي. اسلام سپیڅلي دین د ډیپلوماتانواواستازو لپاره په مشخصو حدودو کې خونديتوب ورکړې دی لاندنېو حدود ورکړی دی د ذکرکولو وړدي.

الف- هغه کړنې ډیپلوماتیکي استازي یې د خپل دولت په استازیتوب اویا بل کومې دولتي موسساتو لخوا ترسره کیږي چې په نړیوالو حقوقوکې ظاهیري.

ب- هغه کړنې یا سلوک چې ډیپلوماتیکي استازي ترسره کوي. داستوونکي دولت داخلي مقرارتو پوري اړوند وي. یا د استونکي دولت اسرارافشا کول، یا جوسوسي علیه دولت پدې صورت کې قضایي مصونیت نه مطرح کیږي موضوع باید د استوونکي دولت له لوري بررسی شي.

ج-هغه کړنې يا اعمال چې عادي وگرې يې پرمخ بيايي او هغه دندې سفیر پرمخ بوځي دلته قضايې مصونيت نه مطرح کيږي.

دوهم مطلب - په نړيوالو حقوقوکې د ډيپلوماتيکي مصونيتونو حدود

په نړيوالو حقوقوکې هم لکه څرنگه چې د ډيپلوماتانو ته مصونيتونونه او امتيازات ورکړل شوي په منظمواو مشخصو حدودو قواعدو اومقرارتو کې خپلې کړنې اوسلوک ترسره کړې. چې د سرغړونې په صورت کې قضايې اوجزايې عکسل العمل سره مخ کيږي.

لومړی جز-په نړيوالو حقوقو کې د ډيپلوماتيکي مصونيتونو قضايې حدود

که روانه رويه دا وي چې قضايې خونديتوب ټولو هغو حقوقي اعمالو ته شاملیږي، چې يو ډيپلوماتيکي مامور يې تر سره کوي، نو د دې لپاره يو لړ حدود اوپولي هم اوسي چې په ځانگړو مواردو پوري اړه لري. لکه په لاندې ډول ۱.

الف- د نامنقولو مالونو په تصرف او مالکيت پوري اړونده دعوا

نامنقول مالونه اصولا د هغه ځای د قوانينو تابع دي چيرته چې شتون لري. که چيري يو نامنقول ملک په منوونکي هيواد کې د سفارت استوونکي دولت په نوم اوسي يا يې هم دنماينده کې په نوم وپيژندل شي. نو بيا بهرنې دولت پوري اړه لري او هر وخت له قضايې خونديتوب څخه برخمن دی. خو که چيري دغه نا منقول مال خپله ډيپلومات په نوم د خپل ځان لپاره اخیستي وي؛ نو خونديتوب نه لري. د ويانا ژمنليک ۳۱ مادې تصريح کوي، دغه ډول دعوي په خونديتوب کې نه راځي، مگر کله چې ډيپلوماتيک مامور خپل نامنقول مال د خپل دولت په حساب کې او يا هم د ماموريت په نوم ولري.

ب د ارث په اړه دعوي

په هغه صورت کې چې ډيپلوماتيکي مامور په منوونکي دولت کې د نامنقولو مالونو وارث، وصي اويا هم د متصالحو(د حق، ملکيت، اميتاز او ميراث اخیستونکي) يا ترکې ادارې مدير وي، نو په دې صورت کې په قضايې خونديتوب کې نه شاملیږي.

-بصيرت، پوهندوی ع نبی. ډيپلوماتيک او کونسلې حقوق، څپرندويه سلام څپرندويه ټولنه. جلال آباد ۱۳۹۶مخ ۶۱.

ج - د يو ازاد فعاليت په اړه دعوا

که چيرې يو ډيپلوماتيکي مامور په شخصي توگه (په خپل نوم نه) له خپلې رسمي دندې پرته په منوونکي هيواد کې ازاد سوادگريز فعاليت ولري، نو په دغه ډول فعاليت پورې اړونده دعوو کې له قضايي خونديتوب نشي برخمن کيدې. په دغو پورته دريواړو مواردو کې د منوونکي هيواد د محاکمو احکامو د اجرا وړ دي؛ خو پر دې شرط چې په دې احکامو کې خپله د ډيپلومات شخصيت ته او کورنۍ ته کوم زيان نه وي متوجي.

دوهم جز - په نړيوالو حقوقو د ډيپلوماتيکي مدني مصونيتونو حدود

ډيپلوماتيکي مامورين په مدني دعوو کې هم د مصونيت څخه برخمن دي. ددې مصونيت په اړه دولتونو او پوهانو بيلا بيلو نظرياتو درلودل، ځينو مدني مصونيت مطلق گڼي او ځيني دا مصونيت مطلق نه گڼي، بلکې دې مصونيت ته يوازې د ډيپلوماتيک مامورين د دندې په اجراء کې اعتبار ورکوي. بلکې استثناءت هم لري په په لاندینيو حالاتو کې مدني مصونيتونه وجود لري ۱.

الف- د هغه خصوصي غيرمنقولو اموالو مربوط دعووې کومې چې د منوونکي هيواد په قلمرو کې موقعيت لري، لکه د هغوي د ملکیت او تملک دعووې.

ب- د هغه ترکه شويو اموالو مربوطه دعووې، چې ډيپلوماتيک مامور په خصوصي ډول په هغې کې د وصي، امين، وارث، اوبا موصي له په حيث تعين شوی وی.

ج- په منوونکي هيواد کې د خصوصي تجارتي اويا حرفوي فعاليتونو مربوطې دعووې چې د ډيپلومات لخوا سرته رسيدلي وي. البته دا مصونيت په دغه حالاتو کې نفي کيږي، کومو ته چې پورته اشاره وشوه، چې سفير يا ډيپلومات په خصوصي ډول د يو عادي فرد په حيث په دې مسايلو کې مطرح وي او که چيرې دا دعووې د ده د دولت لخوا مطرح وي يانې خصوصي دعوې نه وي په دې صورت کې مصونيت په خپل ځاي باقي پاتي کيږي.

البته دا مصونيت په دغه حالاتو کې نفي کيږي، کومو ته چې پورته اشاره وشوه، چې سفير يا ډيپلومات په خصوصي ډول د يو عادي فرد په حيث په دې مسايلو کې مطرح وي او که چيرې دا دعووې د ده

- پورتنی ماخذ مخ ۶۲.

دولت (لیبرونکی دولت) لخوا مطرح وی یعنی خصوصی دعویٰ ته وی نو په دې صورت کې مصونیت په خپل ځای باقی پاتې کېږي.

پایله اخیستنه

غواړم په دې برخه کې په لنډ ډول د دې خپرني پایلې په لاندو ټکو کې بیان کړم.

ډیپلوماتیکي مناسباتو هېوادونو اوسازمانونو په رسمیت پیژندلي؛ ډیپلوماتیکي اوکنسولي استازو لپاره امتیازات دي. په دې ډول کوربه هیواد کې د بل هیواد استازو او ډیپلوماتیکي هیئت لپاره خونديتوب مسله ده؛ چې کوربه هیواد د بل هیواد ډیپلوماتیک هیئت ته یوه برخه ځمکه د سیاسي چارو د اجرا کولو لپارچې هلته سفارتخانه جوړه کړې؛ په واک کې ورکوي؛ ډیپلوماتیکي خونديتوب د ټولو ډیپلوماتانو لپاره مهم او غټ امتیاز دی؛ چې د دوی په واک کې ورکړل شوي دي، مصونیتونه په دې خاطر ډیپلوماتیکي استازو ته ورکول کېږي چې ورسپارل شوي دندې په ښه صورت ترسره کړي. دغه خونديتوبونه د دولتونو له لوري ډیپلوماتیکي د دې لپاره ورکوي.

چې خپلې منافعې او اهداف لاسته راوړي په کوربه هېواد کې، د خپلو اتباعو حقوقو څخه دفاع وکړي. اومصونیت لرونکي اشخاصو ته په کاردې؛ چې په منوونکي دولت قوانین اومقرارت رعایت کړي. د منوونکي دولت په کورنیو چارو کې مداخله ونه کړي، همدارنگه دغه دوه اصولونه رعایت کړي د مصونیتو څخه ناوړه گټه پورته نه کړي او ورسپارل شوی دندو اومصونیتونه څخه ناوړه گټه پورته نه کړي. د نامطلوب عنصر اوسلب مصونیت حتی د اړیکو پري کولولامل هم کیدای شي. ځکه چې د مصونیت څخه ناوړه گټه کول شخص نامطلوب اعلانېږي. د مصونیت سلب اجباري کېږي او باید ډیپلوماتیکي قواعد اومقرارت رعایت شي چې ناوړه گټه ترې ونه اخیستل شي، ښيي پایلې ښيي ونه لري.

دا چې په اسلام کې ډیپلوماتیکي دندې موقتي وي د اصحابو او مشرانو په کورونو اوجوماتونونو کې ساتل کیدل، بیا هم په اسلام کې پراخه مصونیت درلودل؛ ډیپلوماتیکي مامورین پوره خونديتوب څخه برخمنول او دهغه د ځاني، مالي او خونديتوبونه څخه برخمن او په درنه سترگه ورته کتل کیدل. ډیپلوماتان په منوونکي هېواد کې په سیاسي، قضایي او مدني کړنو کې مصونیتونو څخه برخمن دي او هیڅوک د اجازي پرته سفارتي یا د سفارتي وسایلو پلټولو او ننوتلو حق نلري، منوونکي هېواد باید داستوونکي هېواد ډیپلوماتیکي مامورینو لپاره د مصونیت لپاره لازم اقدامات او تدابیرات ونیسي تر څو په مصونیت کې خپلې دندې ترسره کړي.

د دې ډول مصئونیت دلایلو سره سم، دا یادونه کیدی شي چې ډیپلوماتانو او کارکوونکو ته اجازه ورکوي چې په کوربه دولت کې خپل دندې ترسره کړي پرته له ډار او ویره د بشپړ آزادی او خپلواکی سره لږی او قواعد د هغو هیوادونو ترمنځ چې په ډیپلوماتیک مصئونیت کې تنظیموي په عمومي توگه رامینځ ته شوي.

اخيستنې

القرآن الكريم

الف) كتابونه

- ۱- ابوالوفاء، قانون الدبلوماسی الاسلامی، غنمی، قانون الاسلام فی الاسلام، مکتب الرشاد، ۱۴۲۲.
- ۱- بصیرت، پوهندوی ع نبی، ډیپلوماتیک او کونسلې حقوق، اسلام خپرندویه ټولنه، جلاآباد، لومړی چاپ، کال ۱۳۹۶ ل.
- ۱- پورامینی، محمد حسین. اسلام و حقوق ډیپلوماتیک. نشریه، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهه (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی و دانشگاه علوم اسلامی اصول چاپ اول زمستان تهران چاپ اول ۱۳۹۳.
- ۲- صدر، جواد، ډیپلوماتیکي او کونسلې حقوق، ژباړه: هجرات الله اختیار، گودر خپرندویه ټولنه، ننگرهار، چاپ دریم، کال ۱۳۹۵ ل.
- ۲- ابوعمر، قادیانی، عودت التشریح الجنائی الاسامی مقارنا بالقانون الوضعی عهد، ۱۴۲۳.
- ۲- ذوالعین، پرویز. حقوق ډیپلوماتیک دفتر مطالعات سیاسي و بین المللی تهران: وزارت امور خارجه چاپ و انتشارات ۱۳۸۹.
- ۳، ابویوسف، الخروج، اقاهره، مکتب الاهز، ۱۴۳۰.
- ۳- زخلی، وهبه، نړیوالې اړیکې د اسلام اونړیوالو حقوقو پرتلیزه لوستنه، ژباړه: معراج الدین امینزی، یار خپرندویه ټولنه، جلال آباد، چاپ کال ۱۳۹۵ ل.
- ۳- یونسی، محمد. لکچرنوت، حقوق بین الملل عمومی. پوهنځي حقوق و علوم سیاسی. پوهنتون جهان، ۱۳۹۷.
- ۴- بیگدلی، ضیایی. حقوق بین المللی عمومی، تهران، لومړي ټوک. گنج دانش خپرندوی ۱۳۸۶.
- ۴- سید الناس، عیون الثر، مکتب الشام، ۲ ج، ۱۴۳۳.
- ۴- صدر، جواد، ډیپلوماتیکي او کونسلې حقوق، ژباړه: هجرات الله اختیار، گودر خپرندویه ټولنه، ننگرهار، چاپ دریم، کال ۱۳۹۵ ل.
- ۵- انظم، منجد الدبوسی فی السلام، الکویت، مکتب الشاملیه، ۱۴۱۸.

۵-سلطانی، محمد ادريس. لکچرنوت ، حقوق ديپلوماتيک وکونسلې پوهنځي حقوق وعلوم سياسي. پوهنتون جهان ۱۳۹۷.

۵-نعيمي، گل احمد، ديپلوماسي اومذاکرې فن، مومندخپرنديوه ټولنه، ننگرهارچاپ لومړي کال ۱۳۹۴.

۶- صدر، جواد. حقوق ديپلوماسي وکونسلې، تهران خانه کتاب خپرنديويه. ۱۳۹۶.
۶-داوري، فرهاد، د ديپلوماتيکي لارښود، د مومند خپرنديويه ټولنه، ننگرهار، چاپ لومړی چاپ کال ۱۳۹۳.

۷- بصيرت، پوهندوی ع نبي. ديپلوماتيک اوکونسلې حقوق. خپرنديويه سلام خپرنديويه ټولنه، جلال آباد. لومړی چاپ، کال ۱۳۹۶.

۸- اخندزاده، عبیدالله. عمومي نړيوال حقوق. چاپ خپرنديويه اکسوس کتابپلورنځی، کابل ۱۳۹۶.

(ب) په فارسي ژبه

(ج) په عربي ژبه

(الف) په پښتو ژبه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**